

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS BÍRÓSÁGI GYAKORLATÁNAK VIZSGÁLATA, TEKINTETTEL A MEGÍTÉLT KÁRTÉRÍTÉSEK NÖVEKVŐ ÖSSZEGÉRE

TDK DOLGOZAT

2011.
Budapest

Szerző: Leszák Andrea
Nappali tagozatos hallgató
email-cím: leszandika@gmail.com
Neptun kód: KC9DS6

Konzulens: Dr. Tattay Levente egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	3
1.1 FOGALOM-MEGHATÁROZÁS.....	5
2. INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	6
2.1. A KEZDETEK.....	6
2.2. A RÓMAI JOG.....	7
2.3. A KÖZÉPKOR.....	7
2.4. A NAGY KODIFIKÁCIÓK KORA	8
2.5. A XX. SZÁZADI VÁLTOZÁSOK A MAGYAR SZABÁLYOZÁSBAN	9
2.5.1. <i>Megjelenés a szabályozásban</i>	9
2.5.2. <i>„Az ember teste pénzre nem váltható”</i>	10
2.5.3. <i>1977. évi IV. törvény</i>	10
2.5.4. <i>Az újraszabályozás</i>	11
3. A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS FUNKCIÓI	13
3.1. AZ ELÉGTÉTEL	13
3.2 KOMPENZÁCIÓ.....	14
3.3. A „MEGOLDÁS”	14
4. AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV-TERVEZET SZABÁLYOZÁSA	16
4.1. A SÉRELEMDÍJ	16
5. A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS ÖSSZEGE	17
5.1. A NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS MÉRTÉKE ÁLTALÁBAN	18
5.2. EGY MÁSIK ÚT- A DÁN TARIFÁLIS RENDSZER.....	19
5.3. AZ ÖSSZEGET BEFOLYÁSOLÓ KONKRÉT KÖRÜLMÉNYEK A MAGYAR BÍRÓI GYAKORLATBAN.....	20
5.4. KAMATFIZETÉS PROBLÉMÁI.....	21
6. AZ ÖSSZEGSZERŰSÉG KÉRDÉSEI AZ EGYES ÜGYCSOPORTOKON BELÜL	23
6.1. JÓ HÍRNÉV, BECSÜLET MEGSÉRTÉSE, KÖZZSZEREPLOK	24
6.2. TESTI SÉRÜLÉSEK	26
6.3. HOZZÁTARTOZÓI IGÉNYEK	28
6.4. AZ ORVOSI MŰHIBAPEREK	32
6.5. NEM VAGYONI KÁR ÉS A MUNKAJOG.....	35
6.6. JOGTALAN SZABADSÁGELVONÁSOK MIATTI NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉSEK.....	38
7. ÖSSZEGZÉS	41
8. BIBLIOGRÁFIA	44
8.1. HIVATKOZOTT IRODALOM.....	44
8.1.1. <i>Hivatkozott könyvek</i>	44
8.1.2. <i>Hivatkozott cikkek, tanulmányok</i>	44
8.1.3. <i>Hivatkozott normaszövegek, bírósági előterjesztések</i>	46
8.1.4. <i>Hivatkozott Legfelsőbb Bírósági határozatok, elvi bírósági határozatok</i>	47
8.1.5. <i>Egyéb hivatkozott ítéletek</i>	48
8.1.6. <i>Internetes hivatkozások</i>	49

*„Mit ér az embernek, ha az egész világot
megnyeri is, de a lelke kárt szenved?”
(Máté evangéliuma 16:26)*

1. Bevezető gondolatok

A nem vagyoni kártérítés talán a civiljognak egyik legproblematicusabb, legellentmondásosabb intézménye. Története visszanyúlik már a jog kezdetére,

történelmi fejlődése alatt számos változáson ment keresztül, heves viták közepette formálódott. Kétségességet jelzi az a tény is, hogy még elnevezését illetően sincs egységes álláspont.¹ Megítélése függött mindig is az adott társadalom gazdasági, hatalmi, politikai berendezkedésétől, erkölcsi felfogásától.

Voltak korszakok, melyben fokozottan előtérbe került, valahol épphogy megtűrték, egyes nemzeti jogokban be is tiltották. Alkalmazási köre azonban egyre bővült, mára pedig a személyiség teljes körű védelméhez kapcsolódva kivívott magának egy előkelő helyet a magánjog rendszerében.

Strasser találóan így határozta meg az intézmény lényegét: „*a nem vagyoni kár egy maradék fogalom, mindazt a maradékot öleli fel, amely a vagyoni kár körbeírását követően megmarad.*”²

Lehet-e kompenzálni a fájdalmat, amit a személyiségi jogok megsértése okoz? Hogyan lehet meghatározni azt a pénzösszeget, amely az elvesztett életörömöket pótolja? Ezek a kérdések már nagyon régóta foglalkoztatják a polgári jogi jogtudományt és joggyakorlatot valamennyi országban.

A nem vagyoni kártérítés alap-problematikája, hogy objektíve nem mérhető sérelmekre reagál pénzfizetési kötelezettség előírásával. Jellemzője még a jogintézménynek, hogy a nagyfokú szubjektivitás miatt a jogalkalmazás kerül előtérbe a jogalkotással szemben. Ez utóbbi nem csak jellemző, hanem egy fontos követelménnyé is vált a demokratikus jogállamokban.

A folyamatban lévő rekodifikáció igen rövid idő alatt változtatott véleményt a nem vagyoni kártérítés rendszerbeli elhelyezése, és definíciója tekintetében is. A bírói gyakorlat sok kérdésben kialakított már egységes szempontokat, néhány részletkérdésben azonban igen nagy eltérések mutatkoznak, főleg az összegszerűség és a jogalap tekintetében.

Dolgozatom célja ennek megfelelően az, hogy a nem vagyoni kártérítés hazai fejlődésének, aktuális részproblémáinak bemutatásával körvonalazza azokat a szempontokat, melyek alapján a bíróságok az összegszerűség kérdésében állást foglalnak. Bírósági határozatok, ítéletek feldolgozásával emeltem ki azokat a tényezőket, melyek az összeg meghatározásánál befolyással bírnak, ügycsoportonként is

¹ Eszmei, erkölcsi, immateriális, ideális kártérítés; sérelemdíj, fájdalomdíj

² Strasser: Der immaterielle Schaden im österreichischen Recht, Wien, 1964., Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 9. o.

levezetve a legfontosabbakat. A dolgozat írása során nem hagyhattam figyelmen kívül azt a tényt, hogy az új Ptk. szövegtervezete a sérelemdíj vonatkozásában már elkészült.

1.1 Fogalom-meghatározás

A nem vagyoni kár fogalmának meghatározására csak kísérletek vannak, de alighanem egyik sem fedi le teljesen az intézmény lényegét. *A nem vagyoni kár ugyanis fogalmi képtelenség, ellentmondásaitól csak jogi fikcióval szabadulhatunk, ezért minden törekvés, amely objektív ismérvek alapján igyekszik személyi kárfogalmat adni, hiábavaló.*³ A kár eleve vagyoni kategória, a személyiségi jogsérelem pedig nem az, akkor sem, ha károsodással jár. Jogilag tehát csak az minősülhet kárnak, aminek pénzben kifejezhető értéke van, és amit meg lehet téríteni. Másrészt viszont a sérelem orvoslása akkor is pénzbeli jellegű, ha az okozott sérelem nem az. Ebből erednek a nehézségek, hiszen elég nehéz meghatározni egy pénzben ki nem fejezhető sérelemnek a vagyoni megváltását.

A fogalom meghatározását mindenképpen a személyiségi jogból kiindulva kell keresni, hiszen a nem vagyoni kártérítés a személyhez fűződő jogok megsértéséért járó felelősség alakzata, a modern jogokban ezen jogok elismerésén nyugszik. A személyiségi jogok az ember önmegvalósításának és az egyéniség szabad kibontakozásának feltételeit teremtik meg, egyben védik az embert a személyiséget sértő támadásoktól. A jog körülhatárolja azt a magánszférát, amelyben az ember szabadon élhet, amelyben maga határozhatja meg életének minden mozzanatát. A jog nemcsak kijelöli azt a területet, amelybe senki nem avatkozhat be, hanem védi is ezt a jogtalan külső behatásoktól. A személyiségi jogok azt feltételezik, hogy minden ember különbözik a többitől, és azt biztosítják, hogy minden ember más lehessen, mint a többi.⁴

*A nem vagyoni kár az emberi személyiség értékminőségének csökkenése.*⁵ Petrik Ferenc ezt a meghatározást tartja a legmegfelelőbbnek, hiszen úgy véli, ez több dogmatikai problémára is választ kínál, nevezetesen a kár elemeinek a nem vagyoni kárra való átültetésében. Vagyis ha megvalósul a személyiség értékminőségének a

³ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata 31. o., ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, Oktáv-Press Kft, 1992.

⁴ Petrik Ferenc: Perben a joggal, Minerva, 1978, 264. o.

⁵ Petrik Ferenc: Nem vagyoni kárpótlás: a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze, Magyar Jog 6/1991, 337-343. o.

csökkenése, akkor létrejön a kár, az a magatartás pedig, amely ezt a kárt okozta, az jogellenes. Azt a kérdést azonban, hogy milyen területet fog át a személyiségi jog, milyen jogok megsértése esetén kerülhet sor az intézmény alkalmazására, nem a kártérítési jognak kell megválaszolnia.

Marton Géza megfogalmazásában *nem vagyoni kár alatt érthetjük az ember immateriális (erkölcsi, szellemi, egyéniségi) javainak sérelmét.*⁶ Annak a meghatározásában, hogy vagyoni vagy nem vagyoni kárral állunk-e szemben, a sértés által előidézett káros hatás természete lesz a döntő. Egy vagyontárgyon elkövetett jogsértés éppúgy létrehozhat erkölcsi hátrányt, mint egy testi bántalom vagyoni sérelmet. A kétféle kár tulajdonképpen együtt járhat, s egymástól csak a sértettnek okozott hátrány minőségében tér el. A személyi károknak voltaképpen pénzbeli ellenértékük nincs, de az elszenvedett rossz kiegyensúlyozására hozzávetőlegesen megfelelő lehet, s egyúttal az állam szolidaritását hozza kifejezésre a sérelmet szenvedett fél mellett.

2. Intézménytörténeti áttekintés

2.1. A kezdetek

Amióta jogról beszélhetünk, azóta nem vagyoni kártérítésről is, az intézmény a deliktuális jog fejlődésével alakult ki. Egyes feljegyzések szerint már az egyiptomiaknál, Hammurappi törvényeiben és a zsidó jogban is fellelhetők maradványai. Pufendorf idézi a zsidó ószövetségi törvényeket, amelyek a személyt ért sérelem miatt büntetésként a sértett javára fájdalomdíjat rendeltek. Említhetjük példaként a Mózesi törvényt, melyből kiderül, hogy 100 ezüstsékel bírságot rendeltek el a fiatalasszony apja javára, ha rossz hírért keltették az Izraelből származó lányának.

⁶ Marton Géza: Kártérítés, HVG-ORAC, 40. o.

Sólyom pedig felemlíti Veratius történetét, aki a szembejövő római polgárokat arcul ütötte, és rabszolgájával nyomban kifizettetett 25 as kártérítést a sértettnek.⁷

2.2. A római jog⁸

Az immateriális kártérítés nemcsak a barbár korban, de a római jogban is általánosságban büntetés címén járt. Az iniuria körében a XII. táblás törvény három tényállást szabályoz: a tagcsonkítást (*membrum ruptum*), a csonttörést (*os fractum*), és a legsúlyosabb értelemben vett iniuriát, vagyis a legenyhébb súlyú jogsértéseket.

Később a praetori edictum rendelkezései mellett ezek a szabályok elavulttá váltak, és megfogalmazásra került az iniuria általános tényállása, amely az idegen személyiség minden tudatos megsértését magában foglalta. A marasztalás mértékét bár a sértett követelhetette, de összecszerűségében a követelt összeg keretében az esküdtbíró állapította meg bölcs mérlegelése szerint (*actio aestimatoria*).

Még részletesebben az iniuria tényállását a klasszikus jogtudomány dolgozta ki. A jogtudósok kifejtették, hogy a sértés nem csak közvetlenül az önjogú személy ellen, hanem családtagjain, rabszolgáin, vagyontárgyain keresztül közvetve is elkövethető. Az iniuria lényege az, hogy a sértett becsülete ellen irányul, vagyis e korban az iniuria nemcsak hogy szándékos, hanem célzatos bűncselekménnyé vált. Labeo aszerint kategorizálta az iniuriákat, hogy mi ellen irányulhatnak: a sértett testére, méltóságára, jó hírének rontására.

A jogirodalomban széles körben elterjedt az a nézet, hogy a fájdalomdíj megjelenésének és kialakulásának jogtörténeti alapjai nem a római jogba vezetnek vissza, hanem elődje a germán jog Busse-ja, bírsága volt, és egyes középkori városi jogok bírság- katalógusa következtében fejlődött tovább e jelentős intézménnyé.⁹

2.3. A középkor

A középkorban a glosszátorok és a posztglosszátorok továbbfejlesztették az intézményt. Accursius Glossa Ordinariajában sorolt fel iniuriákat, amelyekért kiszabott

⁷ Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete, Budapest, 1983, 57. o.

⁸ Földi András, Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 565-567. o.

⁹ Dr. Görög Márta: Fájdalomdíj nem vagyoni kárpótlásként az ABGB-ben, Magyar Jog, 2002. 3. szám, 164. o.

pénzbüntetés nem az állam, hanem a sértett javára szólt. A glosszában tűnik fel először a praetio affectionis, amely más néven a tárgyakhoz fűződő szubjektív többletérték, előszereteti érték, vagy ahogy Grosschmid Béni kifejezi: „kéjbecsár”.

A Corpus Iuris Canonici-ban megjelent már a deflorációs sérelemdíj, amelyet a szűz elcsábításáért ítétek meg. A Karolinákban intézményesedik a mai magánjogunk kuriózuma, a fájdalomdíj, amely kezdetben szintén a nemi becsületsértésekért járt.

A magyar jogban Szent Istvántól kezdve Werbőczy-n át a Csemegi - kódexig szerepelnek az ún. bírságos bántalmak: a hatalmaskodás (a másik testi integritása elleni támadás), az álarccosság (a jogosulatlan névhasználat), a befogatás (jogosulatlan fogvatartás), a patvarkodás (veszekedés, a másik verbális vagy tettleges sértése). A kiszabott pénzbüntetés részben az államot, részben a sértettet illette meg, tehát büntetőjogi elemekkel átszőve létezett még ekkor is az intézmény.

2.4. A nagy kodifikációk kora

A fájdalomdíj formális leválása a büntetőjogról és relatíve specifikus civiljogi karaktere először a porosz Allgemeines Landrecht (1794) szabályai között jelent meg, amely különböztet egyfelől Schmerzensgeld, másfelől Busse között, előbbi kompenzációs jelleggel az elszenvedett fájdalomhoz, utóbbit büntetés jelleggel a rágalmozás és becsületsértés eseteihez kapcsolva.¹⁰

A XIX. század liberális változása érintették a nem vagyoni kártérítés intézményét is. Előtérbe került az a szemlélet, hogy a magánjog tárgya csak a vagyon lehet, ami pedig a vagyon fogalomkörébe nem tartozik, annak a magánjogban sincsen keresnivalója. A nem vagyoni kártérítés is ebbe a csoportba tartozott, így a legtöbb ország jogi rendszerében átkerült a büntetőjog területére. Elterjedt az a nézet, - amely a későbbi szocializmusra is jellemző - hogy a nem vagyoni kártérítésnek azért nincsen helye, mert „árúvá silányítja az embert”. Ezzel az indoklással nem fogadta be szabályozásába a nem vagyoni kártérítést a Badisches Landrecht és az ABGB sem. Meg kell említeni, hogy Grosschmid Béni a későbbiekben is hasonló álláspontot képviselt: „*mihelyt a törvény a kártérítés kirovására nem értené belé alattomban a vagyonbéliség korlátját, a törvény tételei elveszítenék határukat.*”¹¹

Franciaországban az erkölcsi kár (dommage moral), majd az erkölcsi vagy szubjektív sérelem (préjudice moral) fogalmai a felelősség határait tágító bírói gyakorlatban

¹⁰ ALR I. 6. cím 112§, 186-187. §

¹¹ Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből, Budapest, 1932, I. 718. o.

kikristályosodtak, az 1804-ben kihirdetett Code Civil 1382. cikkének alkalmazása során, amely előírja, hogy aki másnak bármiféle kárt okoz, köteles azt jóvátenni. A teljes reparáció jegyében a kártérítés fogalma mellett teret nyert a közvetlenül okozott „morális szenvedés” reparációjának eszméje is.

A német BGB (1896) a klasszikus liberális irányzat hatása alatt szigorúan korlátozta az eszmei kártérítést. A törvény nem ismerte az általános civiljogi deliktumot, így csak a törvényben meghatározott esetekben lehetett a kárigényt érvényesíteni (pl.: személyi szabadság elvonása; élet, egészség, testi épség sérelme; „kranzgeld” a nemileg kihasznált menyasszony bánatpénze.)

Úttörőbbnek bizonyult az osztrák ABGB (1811), amely a kártérítést teljes elégtételnek nevezte, továbbá bevezette a méltányos fájdalomdíj fogalmát, amelyet testi sértés esetén a sértett kérelmére a kezelési költségeken és az elmaradt, valamint a jövőben kieső kereset megtérítésén túl, az adott körülményekhez mérten kell fizetni. A szabályozásban megjelent még az előszereteti érték fogalma is.

A svájci Obligationsrecht szabályozása így szólt: „Akit személyes viszonyaiban megsértenek, felróhatóság esetén a kár megtérítésére tarthat igényt és ahol ezt a sérelem és a felróhatóság súlya indokolja, pénzösszeg teljesítését igényelheti, mint elégtételt. Az ilyen teljesítés helyett vagy mellett a bíró az elégtétel más módját is jónak láthatja.”¹²

2.5. A XX. századi változások a magyar szabályozásban

2.5.1. Megjelenés a szabályozásban

A magyar magánjogban a múlt század elején kezdődtek azok a kísérletek a jogalkotás különböző területein, valamint a jogtudományban, amelyek szerint a nem vagyoni jellegű sérelemért pénzbeli elégtétel jár. Leginkább a polgári törvénykönyv előmunkálatai foglalkoztak ezzel a kérdéssel, de külön törvényekben is megjelentek ezek a törekvések. Ide tartozik az 1914. évi XIV. törvénycikk, a sajtótörvény, amely a sajtóközleménnyel okozott káron felül a sértett erkölcsi karáért is pénzbeli elégtételt engedett a méltányosság szerint, és nem kötötte a kártérítést sem a szándékossághoz, sem ahhoz, hogy a cselekmény bűncselekmény legyen. Ezt a rendelkezést az

¹² Dr. Boytha György: A személyiségi jogok megsértésének szankcionálása, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003. V. évfolyam I. szám 3-5. o.

ugyanebben az évben elfogadott becsület védelméről szóló XLI. törvénycikk kiterjesztette a nem sajtó útján elkövetett hasonló cselekményekre, mint a becsületsértés, rágalmazás, hitelrontás, hamis vád, kegyeletsértés. Hasonló úton járt az 1921-ben elfogadott szerzői jogi törvény, valamint a két évvel később született tisztességtelen versenyről szóló törvény.

A Magánjogi törvényjavaslat (1928) már úgy rendelkezett, hogy a károkozó már a nem vagyoni károkért is megtérítéssel tartozott, ha az eset összes körülményére tekintettel a méltányosság azt megkívánta. Ugyan nem lépett hatályba e törvényjavaslat, mégis a gyakorlat ugyanúgy alkalmazta, mint annak idején Werbőczy Tripartitumát. Ettől kezdve tehát a személyiségi jogok talaján ténylegesen általános gyakorlattá vált.

2.5.2. „Az ember teste pénzre nem váltható”

A Legfelsőbb Bíróság, nyilvánvalóan ideológiai alapon, az 1953-ban kiadott III. számú Polgári Elvi Döntésével a nem vagyoni kártérítés intézményét megszüntette. Ennek az indoka az volt, hogy az új társadalom értékrendjével összeférhetetlen, mert a személyi érdekek így áruvá minősülnek, és az ilyesfajta érdekek pénzzel nem jövátéhetőek. Meg kell jegyezni, hogy ez már csak a végső „döfés” volt, hiszen a Legfelsőbb Bíróság 1951-ben egy döntésében már előrevetítette az egész intézmény eltörlését, amikor kifejtette, hogy „jellegzetes kapitalista szemlélet az, hogy pénzzel minden megszerezhető és megváltható”¹³

A jogintézmény megszüntetésének súlyos következményein az általános kártérítés bevezetése valamelyest segített, hiszen ennek keretében lehetett érvényesíteni a testi sérülés és egészségromlás hátrányainak enyhítését szolgáló költségeket. Így azt mondhatjuk, hogy az intézmény kontinuitása a szocializmusban sem szakadt meg, csak „tetszhalált élt”¹⁴, hiszen az általános kártérítésbe a gyakorlat belecsempészte.

2.5.3. 1977. évi IV. törvény

Az intézményt a Polgári törvénykönyvet módosító 1977. évi IV. törvény állította vissza, amikor is a 354.§-ában így rendelkezett: *„A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való*

¹³ Lábady Tamás i.m. 15. o.

¹⁴ Lábady Tamás i.m. 16. o.

részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.”¹⁵

Az idézett rendelkezés nem egy önálló felelősségi formát hozott létre, hanem a már meglévő kárfogalom kiterjesztéséről szólt, amely azzal járt, hogy alkalmazni kellett az egyéb kárfelelősségi szabályokat is. Látható, hogy a törvény meghatározott tényálláshoz kötötte, és csak igen jelentős hátrányok esetén engedte alkalmazni a nem vagyoni kártérítést.

Ehhez a szabályozáshoz kapcsolódva született meg a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve, amely a gyakorlat számára iránymutatásul szolgált, azonban a szabály alkalmazhatóságát még tovább szűkítette, ugyanis a „tartós vagy súlyos” feltételt konjunktív feltételként fogalmazta meg. Az irányelv a kompenzáció elve helyett az elégtétel funkcióra koncentrált, amelynek büntetőjogi, pönális természete a bírói gyakorlatban az adott időszakban kifejezetten is megjelent (pl.: kómás beteg számára megítélt kártérítés).¹⁶ Az irányelv ma is értékelhető sikere, hogy elismerte a hozzátartozó önálló kárigényét, valamint segítségül szolgált a vagyoni és nem vagyoni károk elhatárolásában.

2.5.4. Az újraszabályozás

A társadalmi- gazdasági változások miatt a szabályozás már nem tudta kielégíteni a társadalmi igényeket, ezért szükségessé vált a struktúra átalakítása. A Legfelsőbb Bíróság 21. számú irányelve hatályon kívül helyezte a 16. számú iránylevet. Megállapította, hogy a megszorító értelmezés folytán, a nem vagyoni kártérítés intézménye éppen a fő funkcióját nem képes teljesíteni, vagyis a személyiségi jogok védelmét.

Ezzel a rendelkezéssel párhuzamosan született meg a 34/1992 AB határozat, amely a 354.§ törvényszövegének korlátozó rendelkezéseit eltörölte. A részbeni megsemmisítéssel maradt a következő szöveg: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát.” A határozat az indokolásban kifejtette, hogy az intézmény a személyiségi jogok sérelmére rendelt polgári jogi védelmi eszköz, alkalmazásának jogalapja pedig, valamely személyiségi jog megsértése. Kiemelte az indokolás azt is,

¹⁵ 1977. évi IV. törvény 354 §

¹⁶ Havasi Péter: A nem vagyoni kár bírósági gyakorlata, Magyar Jog, 11/2008, 11-14. o.

hogy a feltételek önkényesen jelentettek megszorítást, nem érvényesült a személyek egyenlő méltóságának elve, a jogintézmény pedig szükségtelen kritériumokat szabott. Fontosnak találták megemlíteni a határozatban azt is, hogy a nem vagyoni kár nagysága, és a személyi kár bekövetkezte is becslésen alapul, amelynek objektív mércéje nincsen. A nem vagyoni kártérítés a vagyoni kártérítésen belül nem értelmezhető, hiszen itt nem merül fel pénzben mérhető kár, így nem beszélhetünk sem részleges, sem teljes kártérítésről. Ennélfogva a jogellenesség alapja nem a kár, hanem a személyhez fűződő jog megsértése.

Fontos még az a megállapítása az Alkotmánybíróságnak, hogy a szükségszerű becslés esetén kizárólag a bíró józanságának, személyes elkötelezettségének és mértéktartásának lehet meghatározó szerepe.

A jogalkotó az Alkotmánybíróság állásfoglalását nem vette akkor figyelembe, amikor a megsemmisített szövegmaradványt a felelősség egyes esetei közül a kártérítés módjára vonatkozó szabályok között helyezte el. A rendelkezés most így hangzik: „Kártérítés címén... azt a kárpótlást, vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez, vagy kiküszöböléséhez szükséges.” Ezzel 1993-ban befejeződött a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó jogalkotás.

Az új Polgári Törvénykönyv meglehetősen nagy változásokat iktat be minden téren az intézmény szabályozásába, erről a későbbiekben lesz szó részletesen, hiszen a változások súlya miatt ez önálló fejezetet igényel. Előbb tisztázni szeretnék egy igen fontos kérdést, mégpedig a nem vagyoni kártérítés mibenlétének problémáját, vagyis azt, hogy mi a rendeltetése az intézménynek, melyek a funkciói.

3. A nem vagyoni kártérítés funkciói

Először a nem vagyoni kártérítés rendeltetéséről egy 1955-ben született német Szövetségi Felsőbíróság döntése nyilatkozott, mely szerint a fájdalomdíjnak kettős funkciója van: a nem vagyoni karakterű élethátrányok megfelelő, méltányos jóvátétele, reparálása mellett a károkozónak számolnia kell azzal, hogy a károsulttal szemben elégtételadással is tartozik. Alapvetően e két funkció jellemzi az intézményt, amely meghatározza az államok gyakorlatát is.

A két elmélet eltérő súllyal rendelkezik, egyes államok- Németország, Svájc- az ún. kompenzációs elvet, más nemzetek- leginkább az angolszász országok- az elégtételadási koncepciót vallják.

A funkciókat érintő probléma felszínre hozója egy dilemma, amelyet „drámai” tényálláscsoportnak szoktak emlegetni, nevezetesen a személyiség totális megsemmisüléséhez vezető károsodás. Ebben az esetben kompenzálásra nincsen lehetőség, szükségszerűen jött elő az elégtétel funkciójának fontossága.

A német judikatúrában egy drámai eset szolgált alapul ennek a felismerésnek. Egy 14 hónapos gyermek szenvedett el olyan súlyos balesetet, hogy egy „emberi ronccsá” vált, csak a vegetatív funkciók működésében maradt meg élőknek. A kompenzáció nem volt lehetséges, hiszen az elvesztett tudat- és érzésvilágot helyrehozni nem lehetett. A magánbüntetés nyílt elismerését nem vállalta fel a bíróság, ezért konkrét megoldásra nem talált a kérdés.¹⁷

3.1. Az elégtétel

Az elégtétel - adás – mint, ahogy az a történeti áttekintésből is kiderült- kezdetekben jellemezte az intézményt, hiszen a büntetőjogi karakter volt sokáig előtérben. Az elmélet jellemzője, hogy egyfajta magánbírásként fogja fel az intézményt, és jelentős hangsúlyt kap a represszió szerepe. Deutsch az elégtétel-adást kár-távoli és szankció-közeli fogalomként, a bírság és a magánbüntetés megfelelőjeként karakterizálja, és benne a prevenció hatékony érvényre juttatását látja.

A „drámai” tényálláscsoportnál a Legfelsőbb Bíróság ítéletét érdemes kiemelni: „Sem a Polgári törvénykönyv 354.§-ából, sem a 16. sz. irányelvből nem vonható le

¹⁷ Lábady Tamás i.m. 17. o.

olyan következtetés, amely alapján vizsgálni kellene, hogy a nem vagyoni kárpótlás konkrétan milyen módon enyhíti a nem vagyoni hátrányt, s különösen, hogy ezt a károsult képes-e felfogni. Az ezzel ellentétes álláspont a károsulttól éppen az elégtételt tagadná meg.”

Ez az indoklás előtérbe helyezi az elégtétel funkciót, és a kompenzációs elméletről szót sem ejt, voltaképpen megkerüli azt. Ha előtérbe kerülne az a gyakorlat, hogy nem a károsult előnyére, hanem a károkozó hátrányára ítélnék meg a kártérítést, az „zsákutcába” terelné az egész jogintézmény lényegét.¹⁸

3.2 Kompenzáció

A kompenzáció lényege tehát a nem vagyoni karakterű élethátrányok megfelelő, méltányos reparálása, anélkül, hogy tényleges pénzbeli kárpótlásul szolgálna. A német jogirodalom vegyes szemléletű, tehát mindkét funkciót fontosnak találja, viszont a kompenzáció szemlélete egyértelműen előtérben van. A bíróság fájdalomdíj mértékének meghatározásánál figyelembe veszi a fájdalom hevességét, a kialakult élethátrányokat, a kórházban eltöltött idő hosszát, és még rengeteg szempontot, ezáltal lehetővé teszi a minél teljesebb reparációt.¹⁹

3.3. A „megoldás”

A gyakorlat leginkább azt mutatja, hogy a valódi és hatékony megoldást az „aranyközép-út” jelentené, hiszen egyik funkciót sem lehet elvetni, és ezzel együtt a másikat teljességgel elfogadni. Vannak esetek, amikor előtérbe kerül egyik- másik, de ez nem jelenti azt, hogy bármelyik is fontosabb lenne. A kártérítésnek kárpótlást kell nyújtani az elszenvedett testi- egészségi sérelmekre, de egyben figyelembe kell venni a károkozó vétkességi fokát, és preventíven alkalmazva, a károkozónak érzékelnie kell a társadalom rosszallását is.

Ifj. Szigeti László fogalmazta meg talán legszemléletesebben a két funkció egymáshoz való viszonyát: „ *A nem vagyoni kártérítés kiegyenlítés, tehát kárelosztó, kártérítés jellegű, nem büntetés, de (...) sújtó is lehet. Ez azonban csak másodlagos reflexhatás, éppen úgy, mint a motiváló erő és a megelőző hatás magával a jogsértővel*

¹⁸ Lábady Tamás i.m. 22. o.

¹⁹ Kiss Zsófia: Variációk a nem vagyoni kártérítésre, *Studia iurisprudentiae* Tomus, 1/2 2002. 27-51. o.

*és a más jogsértésre hajlamosakkal szemben. Kártérítés tehát, de önkéntelen másodlagos kihatásában, kisugárzásában közel állhat a magánjogi büntetéshez”*²⁰

Ahogy a láthatjuk a szabályozás meghatározó, s egyben legjelentősebb kiindulópontja maga a jogintézmény elhelyezése a magánjog rendszerében. Ezzel a megállapítással áttérhetünk a téma egyik legaktuálisabb kérdésére, vagyis az Új Polgári Törvénykönyv-tervezet szabályozására, mely szakított az eddigi felelősségi jogi dogmatikával, és új helyen, új elnevezéssel „újjá” alkotta az intézmény lényegét. Bár a törvény ebben a formájában már nem lép hatályba²¹, mégis fontosnak tartom a szabályozás bemutatását, tekintettel arra, hogy valószínűleg sérelemdíj koncepciójában nagy változtatás nem várható.

Az Orbán-kormány 1129/2010. (VI. 10.) Korm. határozata újra felhatalmazta a Vékás Lajos professzor vezette Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottságot az új Polgári Törvénykönyv tervezetének elkészítésére.

²⁰ Ifj. Szigeti László: A személyiségi jogvédelem eszközei (Meszleny Emlékkönyv, 1936. 298. o.)

²¹ Az Országgyűlés a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi LXXIII. törvény 1. §-ban kimondta, hogy "A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény nem lép hatályba,

4. Az Új Polgári Törvénykönyv-tervezet²² szabályozása

4.1. A sérelemdíj²³

A nem vagyoni kártérítés intézménye sérelemdíj elnevezéssel, mint szubjektív szankció, a személyhez fűződő jogok megsértésének szankciói közé került.

A bírói gyakorlat egy igen régi problémájára ad gyógyírt az az új megoldás, hogy a hátrány bekövetkeztét nem kell bizonyítani. A hatályos jog ugyanis materiális hátrány bizonyítását követelte meg a sértett részéről a nem vagyoni kártérítésre kötelezés feltételeként. A Legfelsőbb Bíróság Határozatainak Hivatalos Gyűjteménye az elvi határozatok között tette közzé, és ezzel mintegy irányadónak tekintve az ítéletet, mely szerint: *„A károsult a nem vagyoni kárpótlásra akkor tarthat igényt, ha bizonyítja, hogy a jogellenes magatartással okozati összefüggésben olyan hátrány érte, amelynek csökkentéséhez, vagy kiküszöböléséhez indokolt és szükséges nem vagyoni kárpótlás megítélése”*.²⁴ Ez számos esetben megoldhatatlan bizonyítási teherként jelentkezett, hiszen figyelmen kívül hagyta azt, hogy a személy társadalmi élete, életminősége oly módon is szenvedhet hátrányos változást, hogy az kizárólag belső traumaként, mentális, lelki behatásként jelentkezik, anélkül, hogy az bármilyen költséggel járna. A sérelemdíj megítélésének viszont nem feltétele annak bizonyítása, hogy a jogsértés bármilyen hátrányt okozott, megdönthetetlen vélelmet állít fel amellet, hogy minden személyhez fűződő jogsértés szükségképpen valamilyen hátrány okozásával jár.

A sérelemdíj, mivel szubjektív szankció, így megállapításánál tekintettel kell lenni a jogsértő felróhatóságára, így a kártérítéssel természetesen szoros kapcsolatban áll továbbra is. A kettő konstrukció között a különbség kézenfekvő, hiszen a sérelemdíjnál nincs szükség a hátrány bizonyítására, viszont az egyéb kérdésekben, mint a kötelezett személyének meghatározása, valamint a felelősség alóli kimentés körében azonos szempontok merülnek fel, így a törvényhozó ezek tekintetében utal a kártérítés általános szabályaira. A felelősség alóli kimentésre a szerződésen kívüli károkozás szabályait rendeli alkalmazni a törvényalkotó, abban az esetben is, ha a kárt szerződésszegéssel okozták.

²² 2009. évi CXX. törvényként hirdették ki a Magyar Közlöny 2009. november 20-i számában.

²³ A sérelemdíj terminológiát Marton Géza használta először

²⁴ Pfv. IV. 20 895/2000. Vö. Köles Tibor: A nem vagyoni kár. Budapest, 1997. 45. o.

5. A nem vagyoni kártérítés összege

A bírói gyakorlatot a nem vagyoni kártérítés tekintetében a bizonytalanság uralja leginkább, hiszen régóta a kártérítési dogmatikából való kiindulás, de mégis a dogmatikai egység megbontása jellemzi.²⁵

Háború előtti bírói gyakorlatunk fontosnak tartotta a méltányosság elvének érvényre juttatását. A bírói gyakorlat sajátos személyiségfogalommal rendelkezett, az erkölcsi kár megtérítését mindig az adott személyhez viszonyítva állapította meg. A személyiségi jog személyhez kötöttsége azonban nem terjedhet addig, hogy a személy minősége határozza meg a jogi minőségét (értékét) is.²⁶ Az értékét veszített (pl. súlyos fogyatékos) személynek is teljes értékűek személyiségi jogai, és a jog nem korlátozott védelmére tarthat igényt. Ez a megállapítás most evidensnek tűnhet, de a Polgári Törvénykönyvet megelőző bírói gyakorlatban általános volt a személyiség minőségéhez mérten való ítélkezés.²⁷

A bírói gyakorlat nem igazán szolgáltatott támpontokat arra nézve, hogy milyen bizonyítási eszközöket tart elfogadhatónak az elszenvedett sérelem orvoslására, illetve milyen módon nyerhet igazolást a hátrány bekövetkezése és annak mértéke. Egyes álláspontok szerint a személyiségi jog megsértéséből már ki kellene tűnnie a nem vagyoni hátrány tényleges bekövetkezésének, így a bizonyítás formálissá válik (ez jelenik meg az Új Ptk. szabályozásában is). A másik álláspont szerint az elszenvedett nem vagyoni hátrány, illetőleg annak mértéke megállapításánál a bíróságoknak értékelniük kell a jogsértő magatartás módját, annak hatását és eredményét, illetőleg a felróhatóság súlyát és az érintett esetleges közrehatását.

Egy megoldást jelent a Legfelsőbb Bíróság által kidolgozott köztudomású tény intézménye, mint a bizonyítást mellőzhetővé tevő eljárásjogi fogalom bevezetésével kívánta elérni. Nincs szükség ugyanis azon tények bizonyítására melyeket a bíróság azáltal vesz bizonyosnak, hogy azt mindenki egyértelműen fennállónak és létezőnek tekinti. A köztudomású tény fogalmát először az 1990-es években vette fel a bíróság, kimondva, hogy a személyhez fűződő jogok megsértésével összefüggő hátrányok bekövetkezését bár a károsult tartozik bizonyítani, azonban a köztudomású tényeket a

²⁵ Kiss Tibor: A nem vagyoni kár vagy sérelemdíj, Jogtudományi Közlöny, 2007. április, 168. o.

²⁶ Dr. Petrik Ferenc: Nem vagyoni kárpótlás: a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze, Magyar Jog, 6/1991, 339. o.

²⁷ Az erkölcsi kár megtérítésére csak „tisztességes lány” tarthatott igényt, házasságon kívüli nemi viszonyt folytató tisztességét elvesztett leány nem (P.III.7174/1929); Grill XXIV 279, idézi Petrik Ferenc i.m. 339. o.

bíróság hivatalból is figyelembe veszi.²⁸ Ez a tendencia 2003-tól mutatható ki még erőteljesebben a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatában, melyet fokozatosan az alsóbb bíróságok is átvettek.

A nem vagyoni kártérítésre vonatkozó szabályok keretszabályok nagyfokú absztrakcióval és általánosításokkal, épp ezért ezen intézmény tekintetében a bírói mérlegelés szerepe kiemelkedő jelentőségű. Ilyen jogszabályi környezetben a bíróságok jogalkotói munkát végeznek, s mivel a bírói ítéletek nem minősülnek jogszabálynak, ezért roppant fontos, hogy a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos ítélkezés megfeleljen a jogbiztonság követelményének.²⁹

5.1. A nem vagyoni kártérítés mértéke általában

Nemcsak a nem vagyoni kártérítés követelésének jogszerűsége kérdésében való döntés, hanem az erkölcsi kár értékelése és pénzre váltása is sok nehézséggel járó feladat volt mindig is. Nem vagyoni kár címén ítélik meg azt az összeget, amely a hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ennek megállapításában is rengeteg a bizonytalansági elem, ezért igen nagy szerepe van a bíróság bölcs belátásának, amely szerep az új szabályozással még fontosabbá válik.

Az erkölcsi kártérítés mértékét nem az elvesztett vagyon, hanem a jogsértés súlya határozza meg, melynek ismérveit a bírói gyakorlatnak kell kimunkálnia. Kétségtelenül ilyen szempont lehet a sérelem tartóssága. A múltó, következményekkel nem járó sérelem esetén elegendő lehet csekélyebb összeg megállapítás, míg maradandó, hosszú kezeléssel járó károsodás esetén szükséges nagyobb mértékű. A kárpótlás mértékét növelő tényező lehet még az, ha egy jogsértés több személyiségi jogot egyszerre sért meg. Szintén növelő tényező az, ha a jogsértést szándékosan, tudatosan, avagy lejáratás céljából valósítják meg.³⁰

Általánosságban nem lehet mást mondani, mint azt, hogy a nem vagyoni kártérítés összegét az ebből a szempontból jelentős valamennyi tényező együttes és gondos mérlegelésével és megfelelő mértéktartással kell meghatározni.³¹ A nem vagyoni

²⁸ BH1996.304.

²⁹ „A nem vagyoni kártérítés a polgári és a munkaügyi perekben” tárgyú, a Baranya Megyei Bíróság Polgári- és Közigazgatási Kollégiumának 2000. november 17-én megtartott kollégiumi ülésére. (továbbiakban: Baranya Megyei Bíróság előterjesztése)

³⁰ Tattay Levente: Növekvő trend a bíróságok által megítélt nem vagyoni kártérítés összegében, *Gazdaság és Jog*, 10/2008, 11-14. o.

³¹ Dr. Zoltán Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről, *Magyar Jog*, 9/1991, 532. o.

kártérítésnek megfontolt, reális keretek között kell maradnia. Ahogyan már szó esett róla a nem vagyoni károk értékelése eleve problematikus, hiszen ezen károknak nincsen kereskedelmi értékük, kívül esnek a piacgazdaságon, valamint személyes jellegűek, s ennek folytán nincsenek olyan mérési elemek, amelyek a pénzbeli értékelés szilárd alapjául szolgálnának. A kártérítések között igen nagy lehet a szóródás, ezért is szeretné a bíróság, ha valamiféle mankó állna a rendelkezésére. Megjegyezendő viszont, hogy olyan mankó sem irányelvben, sem elvi döntésben nem adható a gyakorlat számára, amely feleslegessé tenné az egyedi eset mélyreható elemzését, a bölcs, körültekintő bírói mérlegelést.

„Az eszmei kártérítés körében a bíróságok egy valamit mindig is tettek: mérlegelés körébe vonták egész erkölcsi valónkat, az emberi nemhez tartozásunk és egzisztenciáink értékeit.”³²

5.2. Egy másik út- a dán tarifális rendszer³³

Léteznek olyan jogrendszerek, melyek sikerrel alkalmazzák a személyhez fűződő jogok körében a klasszifikációs rendszert. Pontosán rögzített napidíjak³⁴ határozzák meg a fájdalomdíj alapját, mely napidíjak az elszenvedett sérülés fajtája, fájdalom erőssége, intenzitása, valamint a sértett személyi körülményei (életkor, nem) alapján pontosan rögzítettek.

A dán felelősségi jog a sérülésen, személyhez fűződő jog megsértésén csak olyan sérelmeket ért, amelyek orvosilag is igazolhatók, és a külvilág számára is érzékelhetőek.

A bekövetkezett sérelmek esetén a tarifákat rögzítő tabelláris rendszerben két tényezőnek van meghatározó jelentősége:

1. a fájdalom és szenvedés tényének és tartósságának;
2. a keresőképtelenségből következő károknak.

³² Lábady Tamás: Elégtétel a nem vagyoni károkért a 20. sz. első felének magyar magánjogában, Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére, Pécs, 1996. 195. o.

³³ Fézer Tamás: Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege ferenda (PhD értekezés), Miskolc, 2008., 202-205. o.

³⁴ Amennyiben a sérült a károkozó cselekmény következtében ágyban fekvő beteg lesz, úgy 140 dkr, míg ágyhoz-kötöttséggel nem járó betegségeknel 70 dkr napi tételt állapítanak meg. Amennyiben ez az összeg eléri a 21.000 dkr mértéket, úgy egy előírányzott skálát alkalmaznak, amely szabad szakértői becslésen alapszik.

A kár legjelentősebb eleme, ha a sérülés egyben a károsult keresőképtelenségét idézi elő. A keresőképeség csökkenésével kapcsolatban a dán törvény számos körülmény alapos vizsgálatát írja elő a bíróságok számára:

- a sérelem jövőbeni munkavégzésre gyakorolt hatása, tehát a tartósság vizsgálata
- a károsult életkora;
- átképzési lehetőségek;
- a megváltozott munkavállalási lehetőségek;
- rehabilitációs lehetőségek.

A dán rendszer rendkívül merev, ám a jogbiztonság követelményének minden téren megfelelő szabályozást ad.

A személyiségvédelem körében a kiszámíthatósághoz fűződő jogos elvárás nem szolgálhat olyan indokként, mely lerontja a személyiség teljes körű védelmének alkotmányos követelményét. Éppen ezért a magam részéről nem tartom elképzelhetőnek a magyar rendszerben, hogy bármely sérelem kapcsán egy, a fentihez hasonló tarifális rendszer határozza meg a sérelemdíjként megítélhető összegeket.

5.3. Az összeget befolyásoló konkrét körülmények a magyar bírói gyakorlatban

A nem vagyoni kártérítés összegének kialakítása során a bíróságok a méltányosság alapelvének figyelembevételével járnak el. A méltányos összegű sérelemdíj, fájdalomdíj a jogintézmény fejlődésének évszázados múltjában is fontos szereppel bírt.³⁵

Alapelv és fontos kiindulási pont, hogy a nincsen egymással mindenben megegyező jogeset, a bíróságok az egyedi tényálláselemek, a károsultat ért valamennyi hátrány együttes és egységes értékelésére alapítottan hozzák meg döntésüket.

Az összeg meghatározása során tekintettel kell lenni a károsult személyi körülményeire, társadalomban elfoglalt helyére, ár-érték viszonyokra, a társadalom teherbíró képességére, valamint a jövedelmek és az infláció alakulására. A bírósági gyakorlatra is figyelemmel kell lenni az összeg meghatározása során.

A szakirodalom a nem vagyoni kártérítés összegét befolyásoló körülmények értékelése során általában a mértéket növelő tényezőkre helyezik a hangsúlyt.

1. Fiatalkor³⁶

³⁵ Görög Márta: A nem vagyoni kártérítés összege, Besenyei Lajos Jubileum, 2007, 203-215. o.

Egy ügyben³⁷ a felperes üzemi baleset következtében elvesztette látását, ezért a Munkaügyi Bíróság 3.400.000,-Ft megfizetésére kötelezte alperest. A bíróság az ítéletet arra alapozta, hogy a teljes vakságot okozó baleset a felperest igen fiatalon, 20 éves korában érte, mindennapi életvitele rendkívüli módon elnehezült, kísérő nélkül közlekedni sem tud, kapcsolatai megszakadtak. A megyei bíróság 5.000.000,-Ft-ra emelte fel a nem vagyoni kártérítés összegét, arra hivatkozva, hogy felperes tanulási, szórakozási, családalapítása esélyei nagymértékben korlátozottá váltak. A Legfelsőbb Bíróság 1.500.000,-Ft-tal emelte meg a másodfokú bíróság által megítélt összeget arra alapozva, hogy az igen fiatal és egészséges felperest ért baleset következményei egész hátralévő életében fennmaradnak, s a felperest arra kényszerítik, hogy a megváltozott adottságaihoz igazodó, jelentősen korlátozott életet éljen akkor, amikor a kortársai számára a tanulásban, a munkavégzésben, anyagi következményekben szélesebb, sokirányú lehetőségek nyílhatnak. Nincs az életnek olyan területe, ahol a sérülés jellegére tekintettel felperes ne szenvedett volna hátrányt. Bizonytalan az is, hogy kiszolgáltatottsága a jövőben csökkenhet-e.

2. Sokgyermekes családi állapot

3. Munkaképesség csökkenés³⁸

4. Önálló életvitelre alkalmatlan állapot- elmagányosodás³⁹

5. Esztétikai elváltozások

6. Gyógyíthatatlan betegség

7. Mindennapi életvitelben csökkent, vagy elveszített önállóság

8. Baleset miatt szükségessé vált életmódváltozás

9. Súlyos sérülések, végtag elvesztés⁴⁰

5.4. Kamatfizetés problémái

A kamatfizetési kötelezettség vizsgálata előtt érdemes kitérni arra az elvi problémára, hogy a bíróság mikori életviszonyok alapján határozza meg a nem vagyoni kártérítés összegét: az elbíráláskori vagy a balesetkori életviszonyok alapján.

³⁶ LB Pfv. III. 22.540/1995.

³⁷ EBH.2003.974.

³⁸ PKKB 19.P.103.256/1994

³⁹ Pfv. III. 20.991/1994

⁴⁰ BH1980. 381.

A Legfelsőbb Bíróság leszögezi, hogy amennyiben a nem vagyoni kár összegét az elbíráláskori életviszonyok alapján határozzák meg, úgy a késedelmi kamatot nem lehet visszamenőlegesen megállapítani.⁴¹

A Legfelsőbb Bíróság ezen eseti döntésében a következő megjegyzést tette: “Amennyiben a nem vagyoni kár összegét az ítélet a meghozatalakor érvényesülő ár- és értékviszonyok alapulvételével határozza meg, úgy a késedelmi kamatot nem lehet visszamenőlegesen megállapítani, mert ezáltal a károkozó olyan értékviszonyok alapján számított összeg után lenne köteles kamatot fizetni, amelyek abban az időpontban még nem léteztek.”

A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében úgy foglalt állást, hogy a maradandó testi fogyatékoságot és emiatt az életvitel megváltozását eredményező baleset esetén a kárért felelős személy a nem vagyoni kártérítés összege után a baleset időpontjától köteles késedelmi kamatot fizetni.⁴² A jogi indokolásban a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a Ptk. 360. §-ának (1) bekezdése értelmében a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes. Az alperes maradandó fogyatékosága az elszenvedett balesettel okozati összefüggésben következett be, és a gyógyulási folyamat végére kialakult. Mindazok a tényezők tehát, amelyek az életvitel megváltoztatását eredményezték, a baleset időpontjától fennálltak. A nem vagyoni kártérítés ezért a baleset időpontjában esedékessé vált, és a felperes a Ptk. 360. §-ának (2) bekezdése értelmében ez időponttól köteles a késedelmi kamat fizetésére.

A következő esetben a Legfelsőbb Bíróság döntésében⁴³ az előzőektől eltérő álláspontra helyezkedett: az elbíráláskori ár- és értékviszonyokhoz igazodó kártérítésként határozta meg a 2 Millió Forint nem vagyoni kártérítést. A bíróság indokolásában leszögezte, hogy ez a megoldás eredményezi a teljes reparáció követelményének érvényesülését, és egyúttal elkerülhető, hogy a károkozó olyan értékviszonyok alapján meghatározott kártérítés után fizessen késedelmi kamatot, amelyek a károkozás idején még nem léteztek.

A kialakult bírói gyakorlat szerint abban az esetben, ha a nem vagyoni kártérítés a jelenlegi ár- és értékviszonyokhoz igazodó mértékű, a felperest visszamenőleg a balesettől járó kamat nem illeti meg, hanem a kamatfizetés kezdő időpontját a perindításhoz kell kapcsolni.

⁴¹ BH 1996.35. A Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 22 486/1994. számú határozata. és EBH2009. 2041

⁴² BH 1996.92., Pfv. X. 21 365/1995. számú határozata

⁴³ Pfv. III. 31 127/1997. számú határozat

6. Az összecszerűség kérdései az egyes ügycsoportokon belül

A nem vagyoni kártérítések összegének minimuma 25.000-50.000 Ft között helyezkedik el, a maximum összegek pedig manapság már a több tízmillió forintot is elérik, sőt vannak már 50 millió forintot is elérő ítéletek. A legmagasabb összegeket a testi épség, egészség különösen jelentős, helyrehozhatatlan sérelme esetén ítélik meg.⁴⁴

Legfelsőbb Bíróság több esetben hangsúlyozta, hogy a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapításánál a károsult személyi körülményeit, életkorát, társadalomban elfoglalt helyzetét, a káreseménynek a károsult személyével való összefüggéseit, valamint a munkaképesség-csökkenéssel járó hátrányokat kell döntő súllyal értékelni.⁴⁵

Ha a károsult fiatalkorú, akkor olyan összegű kártérítést kell megállapítani akár egy összegben, akár járadék formájában, amely alkalmas annak biztosítására, hogy a fiatalkorú kiegyensúlyozott, teljes értékű felnőtté váljon, többi társával egyenlő esélyekkel tudjon munkaképességének megfelelő pályát választani.⁴⁶ Ha a károsodás tartós mozgáskorlátozottságot idéz elő a felperesnél, akkor az általában mérlegelendő körülmények mellett fokozottan tekintettel kell arra is lenni, hogy a károkozás hátrányos következményei nem egyszeriek, hanem azok tartósan fennmaradnak, ezek a mindennapi életet folyamatosan megnehezítik, élettevékenységét jelentősen korlátozzák.⁴⁷

A bíróságok ítéleteikben mindig tekintettel vannak a károkozó személyére. Az összecszerűség esetében döntő jelentőségű, hogy magánszemély, vagy egy tőkeerős cég, biztosító e az alperes. Ez a megkülönböztetés sokak szerint nem szabadna, hogy teret nyerjen a nem vagyoni kártérítés esetében. Be kell azonban látni, hogy az általános személyiségvédelem eszköze abban az esetben nem működne hatékonyan, ha csak a jogsértés súlyához igazodnának a megítélt összegek, és a végrehajtás is problémákat jelentene, a károsultak sosem jutnának hozzá a részükre megítélt teljes összeghez. Ezért helyesnek tartom az alperes teljesítőképességének vizsgálatát a kártérítés mértékének meghatározásánál, azonban nem ennek kell a fő szempontnak lennie, és óvakodni kell

⁴⁴ Tattay Levente: Növekvő trend a bíróságok által megítélt nem vagyoni kártérítések összegében, Gazdaság és Jog, Budapest, 2008. október, 12.o.

⁴⁵ BH 1992. 462.

⁴⁶ BH 1993. 742.

⁴⁷ BH 1997. 127.

attól is, hogy valamilyen formában büntető kártérítéssé alakítsa át ez a szempont a nem vagyoni kártérítés intézményét.

Az elmúlt évek a nem vagyoni kártérítésként megítélt összegek emelkedését hozták magukkal. Ez nem magyarázható pusztán az infláció növekedésével. Fontos tényező a fogyasztói árindex változása⁴⁸ is, de véleményem szerint az ítéletek azt mutatják, hogy a magyar bíróságok kezdenek valóban függetlenedni klasszikus jogalkalmazói szerepkörüktől, és a nem vagyoni kártérítés adta egyéniesítési, egyediesítési lehetőségeket egyre jobban kihasználják újabb és újabb szempontokra hivatkozással.

6.1. Jó hírnév, becsület megsértése, közszereplők⁴⁹

A közszereplők vonatkozásában megállapított nem vagyoni kártérítések minimuma általában 100.000.- Ft, mely összeget a kisebb jelentőségű személyiségsérelemknél állapítanak meg. Ilyen eset történt 1996-ban, amikor is egy önkormányzati képviselőről a H. c. újságban megjelentettek egy cikket, miszerint a képviselő azt állította, hogy főbe lövi magát, ha nem nyeri meg a választásokat. A felperes nem tudta bizonyítani a kijelentés elhangzását, és a tanúk is csupán azt adták elő, hogy ez a kijelentés csak pletyka szinten terjedt el a faluban.⁵⁰

A nem vagyoni kártérítés összegének nagysága (ebben az ügycsoportban) elsőként egy 1995-ös ügy kapcsán haladta meg az egy millió forintot. Az ügyben a felperesről az Esti Hírlapban jelent meg egy írás, mely szerint szorosan együttműködik az ukrán maffiával, és ennek keretében fegyvercsempészetéről, kommandósok kiképzéséről, védelmi pénzek szedéséről szolt a „vád”. A Fővárosi Bíróság az ügyben kelt másodfokú ítéletében⁵¹ 1.200.000,-Ft nem vagyoni kártérítést ítélt meg. A bíróság azzal indokolta döntését, hogy igen súlyos jogsértés történt, teljesen megalapozatlan vádakot fogalmaztak meg, minden bizonyíték nélkül. Az ítéletben kitértek arra, hogy az ilyen személyiségi jogi perekben a megítélt nem vagyoni kártérítés mértéke maximum 1.000.000,-Ft volt, az eddigi maximumot meghaladó kártérítést a jogsértés kiemelkedő

⁴⁸ LÁBADY Tamás, *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*, ELTE JTI, Budapest, 1992. 64.

⁴⁹ Tattay Levente: Növekvő trend a bíróságok által megítélt nem vagyoni kártérítések összegében

⁵⁰ Fővárosi Bíróság 48. Pt. 21.982/1996. sz. ítélete in Tattay Levente: *Közszereplők nem vagyoni kártérítési perai*, Közjegyzők Közlönye, 2005/5, 11. o.

⁵¹ 47.Pf.23699. sz

tárgyi súlya, az alperesek magatartásának nagyfokú felróhatósága, az információk ellenőrzésének teljes hiánya együttesen indokolja.

A következő előrelépés egy ismert politikussal kapcsolatos ügyben történt meg, amikor is egy újság a felperesről szóló cikkében azt állította, hogy szolgálati kocsijában félrelépett egy örömlánnyal. A PKKB először a magyar gyakorlatban 3 Millió forint kártérítést ítélt meg.⁵² A bíróság ítéletében hangsúlyozta, hogy a felperesről szóló állítások minden kétséget kizáróan alkalmasak voltak arra, hogy a felperesről alkotott képet negatív módon befolyásolják, sértsék jó hírnevét. Érdemi, hitelt érdemlő bizonyítékok nélkül állítottak felperesről olyan információkat, amelyek alapján alkalmasak megkérdőjelezni magánemberi, családfői tisztességét. Ítéletében kiemelte a bíróság, hogy eddig a nem vagyoni kártérítések mértéke a 2 Millió forintot nem haladták meg, tehát egy speciális határ 1 Millió forinttal való túllépésére kerül sor.

2004- ben került sor 4 millió forint kártérítés megítélésére egy közismert művésszel kapcsolatos ügyben.⁵³ Egy bulvárlap a művésről, fotójának közzétételével azt a hamis látszatot keltette, hogy felperes művészi hírnevével és tanári pozíciójával visszaélve homoszexuális kapcsolatot kezdeményezett egy tanítványával. A Fővárosi Ítéltábla ítéletében megállapította, hogy több személyiségi jog megsértése is megvalósult az ügyben, az emberi méltósághoz, jó hírnévhez, képmás védelméhez fűződő joga, magánélet, magánszféra, védett személyi adatok védelméhez való jog megsértése is megállapítható. Az Ítéltábla úgy találta, hogy köztudomásúnak tekinthető az a tény, hogy az alperes által közöltek a felperesre nézve magánéletében, pályafutásában komoly sérelmet okoznak, aminek a bizonyítása szükségtelen. Az magas összeg megítélését az indokolta, hogy többszörös és súlyos jogsértés történt, amely komoly pszichés következményeket okozott.

A következő nagyobb mérvű emelkedést egy 2006-ban megítélt 5.500.000,-Ft összegű nem vagyoni kártérítés jelentette.⁵⁴ Az ügyben felperest egy szépirodalmi alkotásban úgy állították be, hogy ő követte el a műben megjelentetett gyilkosságot, még hozzá előre kitervelten, kegyetlenül, bosszúvágyból. A könyvben arról is szó esett, hogy felperes folyamatos szexuális zavarokkal, impotenciával küzdött, és őt lealacsonyító jelzőkkel is illették több ízben. A Fővárosi Bíróság ítéletében kiemelte, hogy alperes könyvében olyan ítéletalkotásra vállalkozott, miszerint felperes követte el

⁵² 19.P.27.232/2004

⁵³ 2.Pf.21.069/2004/5

⁵⁴ 2.Pf.21.399/2007

a gyilkosságot, méghozzá anélkül, hogy jogerős bírósági ítélet megállapította volna felperes bűnösségét. Hátrányos jogkövetkezményként értékelte a Bíróság felperes életminőségének kedvezőtlen változását, hiszen felperes az emberek elől elbujdosni kényszerült, a könyv tartalma rendkívüli módon felzaklatta, magyarázkodásra kényszerült. A megítélt kártérítés magas összegét az indokolta, hogy többszörös, kiemelkedő súlyú jogsértés valósult meg, széles nyilvánosság előtt.

Összegzéséként megállapítható, hogy a bíróságok közszereplőkkel kapcsolatos ügyekben az alábbi szempontokat mérlegelik az összeg meghatározásában:

- jogsértés szándékossága, tudatossága
- egy vagy több személyiségi jog sérült-e
- a károsult karrierje hogyan alakul a jogsértés következtében
- milyen kép alakult ki a károsultról
- elnehezült-e a magánélete
- nagy nyilvánosság előtt történt-e a jogsértés.

6.2. Testi sérülések

A nem vagyoni kártérítés összecszerúségét klasszikusan befolyásoló okok továbbra is a testi sérülések. Ezeken belül kiemelkednek, az összecszerúségre nagy hatást gyakorolnak a végtagcsonkolással, érzékszervek romlásával járó esetek, a bénulást előidéző sérelmek, a mozgáskorlátozottságot eredményező jogsértések. A következő példák mutatják, hogy ilyen esetben a megítélt összegek igen magasak is lehetnek.

A Fővárosi Bíróság még 1996-ban 5 millió forint nem vagyoni kárt ítélt meg a világítóberendezés hibája miatt kigyulladt egyetemi kollégiumban bennégett diáknak. A károsult esetében 100%-os munkaképesség-csökkenés következett be, mind a tíz ujját csonkolni kellett, ennek következtében önmaga ellátására képtelenné vált, pályafutását feladni kényszerült.⁵⁵

Szintén 5 millió forintot ítélt meg a bíróság egy horvát állampolgárságú személynek, aki egy gépkocsibalesetnél való segítségnyújtás közben közúti balesetet szenvedett.⁵⁶ Két gépkocsi között segédkezett éppen, amikor a kihelyezett elakadásjelző és

⁵⁵ Fővárosi Bíróság 41 Pt. 12 706/1996. sz. ítélete. L. Köles Tibor: A nem vagyoni kár. HVG-ORAC Budapest, 1997. 50. old.

⁵⁶ BDT2002. 587

vészvillogó ellenére az egyik álló autónak ütközött egy személygépkocsi, melynek következtében a férfi két autó közé préselődött. Súlyos sérüléseket szenvedett, melynek eredményeként amputálni kellett a lábát. A bíróság az összeg meghatározásánál figyelemmel volt arra, hogy a sérült korábban aktívan sportolt, humanitárius és társadalmi munkát is végzett, a baleset óta élete nagymértékben elnehezült és megváltozott. Élettársa elhagyta, társadalmi életébe nem tudott visszailleszkedni, visszahúzódóvá vált.⁵⁷

A Fővárosi Ítéltábla pedig 2003-ban 10 millió forintot ítelt meg annak a családjának, aki 26 évesen súlyos balesetet szenvedett.⁵⁸

A fenti esetekből egyértelműen látszik, hogy a súlyos testi sérülések mellett a bíróság ítéletében minden esetben hangsúlyozott a károsult személyéhez tapadó, szubjektív szempontokat. Ilyenek tipikusan a fiatalkor, a sokgyermekes családi állapot, a válás miatti egyedülálló állapot, korábbi életvitel. Ezek a tényezők kívül maradnak a károkozó akaratán, mégis hozzájárulnak ahhoz, hogy a személyiségi jogsértést súlyosabbá tegyék. A bíróság igyekszik tehát maradéktalanul eleget tenni a minden körülmény mérlegelését előíró törvényi rendelkezésnek.

A Legfelsőbb Bíróság elé került ügyben a bíróság kimondta, hogy az összeg megállapításánál fokozottan figyelembe kell venni, ha a baleset bekövetkezésekor egészséges, munkaképes személy testi épsége károsodik olyan szélsőséges mértékben, hogy munkaképességét teljesen elveszítette, és önmaga ellátására nem képes. A bíróság az összecszerűség kérdésében hozzátette, hogy ilyen körülmények között 13 millió Ft nem vagyoni kártérítés nem túlzott, és hozzávetőlegesen alkalmas az amúgy pénzben nem mérhető hátrányok orvoslására.⁵⁹

Több esetben alkalmazott a bíróság olyan szempontokat is, amelyek károsulti közrehatásként értékelhetők, és így kármegosztást alkalmazott. Ez az álláspont helytelen, a Legfelsőbb Bíróság már 1982-ben kivette az értékelési szempontok köréből.⁶⁰ Nem lehet ugyanis a károsultat saját kárának viselésére kötelezni nem vagyoni károk tekintetében azon az alapon, hogy a károsodással közvetlenül össze nem

⁵⁷ A Legfelsőbb Bíróság ezt az összeget leszállította azon az alapon, hogy az alperes korábban már teljesített a károsult részére 1.500.000,-Ft-ot.

⁵⁸ 6. Pf.21.578/2003/3

⁵⁹ BDT2009. 2006

⁶⁰ Legfelsőbb Bíróság Pf. V.20.199/1982

függő életmódja a társadalomban negatív értékítéletet vált ki⁶¹, károsulti közrehatás esetén csak a kártérítési összeg csökkentésének van helye. Ugyanígy a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség eredményének értékelése a nem vagyoni kártérítési összegre van kihatással.⁶²

6.3. Hozzá tartozói igények

Hozzá tartozói igényeken a jogtudomány azokat a felperesi igényhelyzeteket érti, amikor olyan személy kíván nem vagyoni kártérítés iránti igényt érvényesíteni, aki nem közvetlen áldozata a személyiségi jogot ért támadásnak.

A hozzá tartozói igények sem eredetileg sem most nincsenek szabályozva a Ptk-ban. Ezt a *sui generis*, nem vagyoni kártérítéshez kapcsolódó tényállást a jogfejlesztő bírói gyakorlat alakította ki. Az 1977-es törvénymódosítás⁶³ után a kérdés eldöntésére a következő Legfelsőbb Bíróság által hozott ítélet indoklása adott választ:

*„Olyan esetekben, amikor a baleset folytán életét veszített személy hozzátartozójának az élete és a társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezül, a változott körülményekre tekintettel részére nem vagyoni hátrányok csökkentése, illetőleg kiküszöbölése végett kárpótlás megítélése is indokolt lehet.”*⁶⁴

Ez a megközelítés csupán a halál tényére, a halál folytán fellépő gyászra, fájdalomra való hivatkozással nem ismerte el a kártérítési igényt.

A 16. számú irányelv a hozzá tartozói igényeket, kizárólag a közeli hozzátartozók vonatkozásában már kifejezetten említi, ám megköveteli azt a szükségtelen többlettényállási elemet, hogy a halál következtében a hozzátartozónál valamilyen kóros elmeállapotnak kell kialakulnia.

Az esetek döntő többségében a bíróság indokolásában mindig valamilyen, az átlagos gyászon túlmutató fájdalmat, nehézséget kívánt felmutatni. Egy esetben a 32 évesen özvegyen maradt felperes, aki három kisgyermeket nevelt, azért kapott nem vagyoni kártérítést, mert a bíróság szerint házasságkötési esélyei három gyermekkel szinte kilátástalanok, valamint a halál hatására gyakori idegösszeroppanások gyöttrik.⁶⁵

⁶¹ BDT2001. 357

⁶² BDT2001. 370

⁶³ 1977. évi IV. törvény

⁶⁴ BH 1980. 243.

⁶⁵ LÁBADY Tamás, *A nem vagyoni kárpótlás iránti igények a bírói gyakorlatban*, ELTE JTI,

A 21. számú irányelv az igény megítélésénél elegendő oknak találta annak igazolását, hogy a hozzátartozó elvesztése negatív társadalmi hatást váltott ki. Közvetlenül a nem vagyoni kártérítést szabályozó Ptk. szakasz megsemmisítése előtt született ítélet a szülőjét elvesztő kiskorú gyermek javára már modern szellemben ítelt meg kártérítést. A bíróság indokolásában kifejtette, hogy a hozzátartozói igények megállapításának nem előfeltétele a kóros elmeállapot, azt kell vizsgálni, hogy a káresemény milyen negatív hatást gyakorolt a hozzátartozóra, hogyan befolyásolta annak életét. Kiskorú gyermek esetén a szülők elvesztése pótolhatatlan veszteség, mely minden további hátrány igazolása nélkül kártérítési kötelezettséget keletkeztet a jogsértő oldalán.⁶⁶

Kicsit hasonlatos ez az érvelés a legújabb bírói gyakorlatban megismert köztudomású tény koncepciójához. Mindenki által ismert tény, hogy a gyermeket szülei halála megfosztja attól az alapvető jogától, hogy családi környezetben nevelkedjék, élvezze a családi együttélésből származó örömeket, és mindez a társadalmi életben való elhelyezkedését is nagymértékben megnehezíti.⁶⁷

A jelenlegi helyzet a 34/1992-es AB határozat nyomán alakult ki, amely kimondta, hogy a hozzátartozói igények a nem vagyoni kártérítés *sui generis* tényállását képezik, és a hozzátartozó személyiségi joga közvetlenül és közvetve is sérülhet azáltal, hogy hozzátartozóját elvesztette.

Napjaink jogalkalmazása azonban még mindig elsősorban azokban az esetekben ítél meg gördülékenyebben nem vagyoni kártérítést a hozzátartozó javára, ha valamilyen külvilágban is érzékelhető hátrány igazolható az eljárás során.⁶⁸

Ilyen külvilágban érzékelhető hátrány lehet az elhúzódó gyászreakció miatt kialakult súlyos depresszió⁶⁹, a hozzátartozó halála következtében történő rokkantsági állományba helyezés.⁷⁰

A hozzátartozói igények elbírálásánál figyelembe kell venni, hogy valamennyi személyiségi jog azonos értékű, köztük jogcím szempontjából nem lehet különbséget tenni. Ma már nem csak a testi sérülések adnak alapot a nem vagyoni kártérítés megítélésére, hanem minden személyiségi jogsértés következtében előállt pszichés

⁶⁶ BH 1992. 318.

⁶⁷ BH 1992.529.

⁶⁸ BH 1994. 131. I. A házastárs elvesztése következtében kialakult rokkantságot eredményező kóros elmeállapot esetében megállapított nem vagyoni kártérítés.

⁶⁹ Miskolci Városi Bíróság 10.P.21.884/1999/7

⁷⁰ Baranya Megyei Bíróság 2.Pf.20.157/1999/4

károsodás is megfelelő jogcímet jelent.⁷¹ A hozzátartozói igények hazai bírói gyakorlata jellemzően a következő személyiségi jogok csorbulása során fogadta be a keresetet:

- családban való nevelkedéshez, családi együttéléshez való jog
- harmonikus, kiegyensúlyozott családi élethez való jog
- egészséges személyiségfejlődéshez való jog.⁷²

Az ítéletek között találunk olyanokat, melyek súlyos károsodást elszenvedett gyermek szüleinek adják meg a kártérítés lehetőségét, olyanokat, melyek gyermekek szülei elvesztése folytán előállt pszichés zavarát látják kellő indoknak a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez.⁷³

A törvényhozó egyelőre nem kívánja Magyarországon kodifikálni a hozzátartozói igényeket, az új Ptk. tervezetében sem szerepel erre vonatkozóan semmilyen rendelkezés. A szabályozás azonban szükséges, mert a bírói gyakorlat még mindig nem egységes a kérdés tekintetében. Az elmúlt tizenöt évben találkozhattunk olyan ítélettel, amelyik az egyetemi tanulmányainak abbahagyására kényszerült, terhesen özvegygé lett asszony számára nem biztosította a nem vagyoni kártérítés lehetőségét⁷⁴, vagy olyanal, amely arra hivatkozással utasította el a hozzátartozó igényét, hogy a társadalmi életben hátrányt nem szenvedett el, mivel korábban nem élt társadalmi életet. Ezek a példák is alátámasztják, hogy a törvényi szabályozásra, valamint a Legfelsőbb Bíróság jogalkalmazást orientáló állásfoglalásaira nagy szükség lenne ezen a téren is.

A magyar bíróságok gyakorlatából megállapítható, hogy a hozzátartozói igényeket akkor tekinti a jogalkalmazó befogadhatónak, ha a hozzátartozó elvesztésével rendszerint együtt járó hátrányokat meghaladó sérelmek igazolhatók. A nem vagyoni kártérítést önmagában nem a gyász és a fájdalom, vagy a gyászreakció kóros mivolta alapozza meg, hanem az a tény, hogy sérült a károsultnak a családban éléshez fűződő alapvető személyiségi joga.⁷⁵ Különleges feltételként azt kívánja meg a bírói gyakorlat, hogy a gyászreakció hatására a személyiség hátrányosan megváltozzon.⁷⁶

Azt kell tehát vizsgálni egy konkrét jogeset kapcsán, hogy kialakult-e valamely hátrányos változás a hozzátartozó elvesztése miatt a felperes személyiségében, életmódjában. Számos olyan esettel is találkozunk ezek mellett, ahol a bíróságok külön

⁷¹ FÉZER Tamás: Gondolatok az erkölcsi károkhoz kapcsolódó hozzátartozói igények megengedhetőségéről *Debreceni Jogi Műhely* 2005/3. szám

⁷² Fővárosi Bíróság 41 Pt. 25.312/1968. sz. ítélete

⁷³ Legfelsőbb Bíróság P.törv.III.20.597/1989.

⁷⁴ Szolnok Megyei Bíróság 2.Pf.20.984/1988.

⁷⁵ BDT2010. 2237

⁷⁶ Pf. IV.22.305/1995

hátrány bizonyítása nélkül is vélelmezik a hozzátartozó elvesztésével bekövetkezett személyiségi jogsértést. Ilyennek tekinthető az a fentebb már említett eset, amikor a kiskorú gyermek mindkét szülőt elveszti a jogsértés következtében.⁷⁷ Ilyen eset még, az a számos bírói ítéletben fellelhető vélemény, mely szerint a házastárs elvesztése önmagában olyan körülmény, amely a nem vagyoni kártérítés feltételeit megteremti.⁷⁸

Egy igazi korszakalkotó döntés született 1986-ban, amely a sérelem elszenvedőjének halála hiányában is megítélt a hozzátartozó részére kártérítést.⁷⁹ A tényállásban a férjet baleset miatt ért súlyos sérülés következtében nyújtott be a feleség kártérítési igényt a házastársi kapcsolat elnehezédésére hivatkozással. A bíróság ítéletében, a házasság örömszerző funkciójának csorbulását állapította meg, mivel a baleset következtében a férj nemi szerve károsodott. Később a Legfelsőbb Bíróság elvi érveléssel kimondta, hogy a személyiségi jogok megsértése a házastárs személyiségi jogait és hátrányosan érinthetik, ezért az erre alapított igény vizsgálata nem mellőzhető.⁸⁰

A legnagyobb problémát sokkal inkább annak a kérdésnek a léte jelenti, mely az igényérvényesítésre jogosult kívülállók körének meghatározására vonatkozik. A hozzátartozói igények esetében a kauzális kapcsolatot a jogellenes magatartás és a közvetett kárt érvényesítő fél sérelme között az a speciális viszony adja, amely a hozzátartozót az elsődleges áldozathoz fűzte. Ezt a bírói gyakorlat hazánkban tradicionálisan, a jogintézmény elnevezésében is jelezve a hozzátartozói minőségben találta meg.⁸¹

Ha elfogadjuk azt a kijelentést, hogy a másodlagos áldozatok kárigényeihez szükséges valamilyen kapcsolat bizonyítása az elsődleges áldozat és a közvetett károsult között, akkor ezt a kapcsolatot nem célszerű tisztán egy jogi vagy vérségi kategóriától függővé tenni. A konkrét jogeset kapcsán dönthető-e el, hogy igazolható hátrányok hiányában a felperes hivatkozott sérelmét megalapozhatja-e az elsődleges áldozattal fennálló viszonya. A hozzátartozói minőség bár a Ptk.-ban tételesen meghatározott rokoni kapcsolatot jelent, azonban sok szerző szerint nem csak a közeli hozzátartozók szenvedhetnek el károkat egy másik személy ellen irányuló jogsértő magatartás

⁷⁷ Pf. III.21.354/1991.

⁷⁸ Miskolci Városi Bíróság 19.P.21.762/1997/53

⁷⁹ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 822/1986.

⁸⁰ BH 2005.54.

⁸¹ FÉZER Tamás: i.m.

következményeként, mert a rokonsági tényezőkön kívül más tények is megalapozhatják az emocionális kapcsolatokat.⁸²

A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint ha valaki elveszíti hozzátartozóját, s ezen körülmény miatt még saját egészségi állapota is megromlik, a nem vagyoni kártérítés mértékét e két sérelem együttes súlyának figyelembevételével kell megállapítani.⁸³

A bírósági ítéletekben nyomon követhető gyakorlat szerint a hozzátartozó elvesztése miatt kisebb összegű nem vagyoni kártérítéseket ítélnak meg, mintha magát az igényérvényesítőt érte volna a nem vagyoni kár. Ellenben megállapítható, hogy a jogfejlődés eredményeképpen a gyakorlat most már szélesebb körben ismeri el az igény jogalapját, több szerző szerint viszont e területen is a törvényhozó jótékony beavatkozására lesz szükség.⁸⁴

6.4. Az orvosi műhibaperek⁸⁵

Az 1972. évi II. törvény a következő esetekben rendelte el az állam kártérítési illetve kártalanítási kötelezettségét nem vagyoninak tekinthető károk esetében:

- A vér, szerv vagy szövet adományozójának kártalanítása, amennyiben a műtét következtében egészségében, testi épségében károsodott, megrokkant vagy meghalt⁸⁶
- Ha jogszabály vagy hatósági előírás következtében fogatosított egészségügyi intézkedés végrehajtása során keletkezett az előbbi pontban említett károsodás.⁸⁷
- Azok is kártérítést követelhetnek, akik valamilyen még nem forgalmazott gyógyszerkészítmény használata során betegedtek meg.⁸⁸

Manapság a leggyakoribb esetek a páciensben bennfelejtett tárgyak okozta károsulások⁸⁹, lehetséges szövődmények kialakulása miatt indított eljárások.

A nem vagyoni kár összegénél a bírói gyakorlat figyelemmel van arra, hogy milyen fizika, lelki, családi körülményekben bekövetkező nehézségek alakulnak ki a károsodás következtében. Fontos szempont a károsult életkora, fiatalkori károsodás esetén ugyanis

⁸² FÉZER Tamás: i.m.

⁸³ BDT2005. 1286

⁸⁴ Görög Márta: A hozzátartozói nem vagyoni kártérítési igény, Kihívások és lehetőségek napjaink magánjogában, Tanulmánykötet. Szerkesztette: Szikora Veronika, 2009, Debrecen

⁸⁵ Fézer Tamás: Ítélezési állandók és vitás kérdések az erkölcsi kártérítés újabb magyar joggyakorlatában

⁸⁶ 1972. évi II. törvény 53. §

⁸⁷ 1972. évi II. törvény 22.§ (1)

⁸⁸ 1972. évi II. tv. 58 §

⁸⁹ Legf Bír. Pfv. III. 21.52 7/2004. sz.

a bíróságok nagyobb összegű kártérítéseket ítélnék meg. Az összeget egyéni körülmények is befolyásolják, mint ahogy a munkaképesség változás, korábbi életvitel, életmód.

A bírósági gyakorlatban az eltérő összegek megállapítására kihathat az a körülmény is, hogy miben áll az alperesi mulasztás. Ha kizárólag a beleegyező nyilatkozat nem került kikötésre, vagy annak kitöltése hiányos volt, azonban az orvos szakmai hibát nem követett el, a megítélt kártérítés is alacsonyabb összegű.

A beteget minden esetben tájékoztatni kell, hogy milyen műtét szükséges, valamint a műtéttel együtt járó, és annak elmaradásából várható következményekről. A tájékoztatás akkor megfelelő, ha részletes, teljes körű, valamint ha egyéniesített és figyelemmel van a beteg intellektuális színvonalára.⁹⁰ A betegnek minden olyan körülményt ismernie kell a műtéttel kapcsolatban, amelyekből a kockázati tényezőket megismerheti, mind a műtéthez való hozzájárulás, mind annak megtagadása esetén.⁹¹ A tájékoztatásnak az adott beteg egészségi állapotához kell igazodnia és az orvos által ismert tényeken kell alapulnia.⁹² A műtéti kockázat körébe tartozó egészségkárosodás, valamint szövődmény bekövetkezése esetén a megfelelő tájékoztatás és az elvárható gondosság tanúsítása esetén az orvost nem terheli kártérítési felelősség.

A megítélt összegek az legváltozatosabb egyéni körülményekre is tekintettel igen széles skálán mozognak, párszázezer forinttól kezdve a több mint 10 Milliós összegeket is elérhetik.

Maradandó beszédzavar miatt a bíróság 1 Millió forintot ítélt meg annak a személynek, akit a mentőszolgálat nem a megfelelő gyógyintézetbe szállított.⁹³ Annak a betegnek, akinek nem megfelelő epevezetékét vágták el az operátorok, melynek következtében több műtétet is kellett rajta végezni, a bíróság 3 millió forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg.⁹⁴ A hasüregben felejtett törülőkendő és ennek következményei miatt a bíróság 7 millió forintot ítélt meg.⁹⁵

⁹⁰ A Legfelsőbb Bíróság Civilisztikai Kollégiumának emlékeztetője a civilisztikai kollégiumvezetők 2008. január 23-25. napján megtartott országos tanácskozásán megvitatott kérdésekről, Az orvosi műhiba perek gyakorlatának áttekintése, különös tekintettel a nem vagyoni kártérítésre” című országos vizsgálat tapasztalatairól a Legfelsőbb Bíróság által készített összefoglalót (amelyet dr. Havasi Péter legfelsőbb bírósági tanácselnök foglalt írásba).(továbbiakban: Legfelsőbb Bíróság összefoglalója a műhibaperekről)

⁹¹ BDT2004. 995

⁹² BH2010. 331

⁹³ PKKB 2004; in Dr. Asbóth Balázs : Az orvosi műhibaperek bírósági gyakorlatának áttekintése, különös tekintettel a nem vagyoni kártérítésre 2011. április 12.

<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/400>

⁹⁴ PKKB 2000; in Asbóth Balázs i.m.

⁹⁵ PKKB 2001; in Asbóth Balázs i.m.

Igen magas összegű kártérítéseket ítélnek meg a bíróságok a vérkészítmények hibájából eredő HIV fertőzésekkel kapcsolatban, már a kilencvenes évek elején is több millió forintokat állapítottak meg a bíróságok ilyen ügyekben.⁹⁶

A műhibaperek nagy részét azon esetcsoport teszi ki, amikor a nem megfelelő diagnózis felállításának, vizsgálatok elmulasztásának következményeként a gyógyulási esély csökken, vagy éppen a beteg elveszíti az esélyt.⁹⁷ Egy ügyben⁹⁸ az orvos felelősségét azért állapították meg, mert a beteg gyermek kórházba szállítását nem rendelte el, pedig bizonytalan volt a diagnózisban, és a súlyos állapotba kerülést maga is valószínűnek tartotta. Az orvosnak felróhatóan a gyermek a gyógyulásra, életben maradásra való esélyét veszítette el.⁹⁹ Egy, a bölcsőhalállal kapcsolatos ügyben, a felperesek arra hivatkoztak, hogy a gyermek életben maradásának 50 %-os esélyét veszítette el azzal, hogy az orvos őt hasra fektette.¹⁰⁰ Ebben az ügyben nem állapította meg a bíróság az alperes felelősségét, mert szakértői bizonyítás alapján megállapítható volt, hogy a fektetés csak a több rizikófaktor egyike, és nem annak egyenes következménye volt a gyermek halála.

A gyógyításnál alkalmazott eszközök, műszerek, vegyi anyagok használatával összefüggésben a műhibaperek esetében a bíróságok nem állapítottak meg veszélyes üzemi felelősséget és ilyen felelősség megállapítására a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában¹⁰¹ is csak elvétve került sor.¹⁰²

Több felmérés¹⁰³ szerint a műhibaperek igen csekély számban fordulnak elő, a fővárost kivéve növekvő tendencia sem mutatkozik, amely információ azért érdekes, mert a média hetente sugároz műhibákkal kapcsolatos eseteket.

⁹⁶ Fővárosi Bíróság I.P.25.356/1991, és I.P.25361/1991 in: Sándor Judit: Gyógyítás és ítélkezés 1997., esetgyűjtemény 280.o.

⁹⁷ Ez az a helyzet, amikor egyrészt természettudományos bizonyossággal a beteg életben maradása illetve gyógyulása arra az esetre sem állapítható meg, ha az orvos a fokozott gondosságot tanúsította volna, másrészt azonban az a megállapítás megtehető, hogy az orvos felróható magatartásának a hiányában a betegnek lett volna reális esélye a gyógyulásra.

⁹⁸ FPK 1996/40

⁹⁹ Az ügyben tehát az a lényeg, hogy a szakértő sem tudja biztosan megállapítani, hogy a gyermek kórházba szállítása esetén életben maradt volna, de az orvos azzal, hogy nem rendelte el kötelezően a kórházba szállítását, megfosztotta a beteget az életben maradás esélyétől.

¹⁰⁰ Fővárosi Bíróság 2005, ; in Dr. Asbóth Balázs i.m.

¹⁰¹ BH2005. 251

¹⁰² A Legfelsőbb Bíróság összefoglalója a műhibaperekről, 2008.

¹⁰³ A Legfelsőbb Bíróság összefoglalója a műhibaperekről, 2008.

6.5. Nem vagyoni kár és a munkajog

Az ember munkájának, munkájával kapcsolatos magatartásának az értékelése a személyhez fűződő jogokat érinti, és hátrányos helyzetbe hozhatja az embert munkavállalásában, így személyiségi érdekeinek a kifejtésében. Ezért az ember munkájára, munkájával kapcsolatos magatartására vonatkozó jogszabálysértő minősítés nem csupán a munkajogi szabályokat sérti, hanem a polgári jog által védett személyhez fűződő jogok sérelmét is jelenti, s a polgári jogi személyiségvédelmi eszközök felhasználására is lehetőséget ad.

A munkajog területén, tekintettel a munkavállaló alárendelt helyzetére, az emberi méltósághoz való jog megsértése számos területen felbukkanhat. Az emberi méltóságot sértő lehet a munkavállalóval való bánásmód, a nem megfelelő munkakörülmények, a munkavállaló utasításokkal való ellátása, munkájának értékelése, vagy éppen elbocsátásának körülményei. Az emberi méltósághoz való jog sérelme esetén a sérelmet szenvedett fél nem vagyoni kártérítést követelhet.

Egy szerkesztő-riporter munkakörben dolgozó munkavállaló 12.000.000 Ft nem vagyoni kártérítést követelt vagyoni kárai mellett, mert véleménye szerint munkáltatója megsértette emberi méltóságát. Igényének jogalapját arra alapította, hogy munkáltatója hónapokig nem biztosította számára a munkavégzés lehetőségét, korlátozták a véleménynyilvánítási szabadságát, valamint, hogy a magasabb munkakörbe való lépés lehetősége nem volt biztosítva számára. Mindezek a körülmények az emberi méltóságát sértő helyzetet teremtettek nem csak a munkahelyén, hanem a magánéletében is általános létbizonytalanságot eredményezett az, hogy a munkavállaló soha nem számíthatott béremelésre.

A bíróság a per folyamán megállapította, hogy a munkavállaló hat éven keresztül nem részesült béremelésben, munkabére az azonos feltételekkel rendelkező munkavállalókhoz képest jóval alacsonyabb volt, a munkáltatónál gyakran még a pályakezdők is magasabb bérben részesültek. A bíróság álláspontja szerint a munkáltató éveken keresztül nem csupán megsértette az egyenlő munkáért egyenlő bér elvét, de az ezzel összefüggő eljárása is olyan volt, ami a munkavállaló emberi méltóságát sértette.

A Fővárosi Munkaügyi Bíróság az összes körülményt figyelembe véve az ítélethozatalkori értékarányok alapján 2005-ben 1.000.000 Ft-ot ítelt meg.¹⁰⁴ A Fővárosi

¹⁰⁴ 1/7-H-MJ-2005-17 sz. határozat

Bíróság ezt az összeget 500.000 Ft-ra szállította, azon az alapon, hogy a jogsértés súlya csekélyebb, mint ahogyan azt az elsőfokú bíróság értékelte.¹⁰⁵

A Legfelsőbb Bíróság ezt az ítéletet hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróság ítéletét, vagyis az 1.000.000 Ft-ot hagyta helyben. Hangsúlyozta, hogy a munkavállaló sajátos szakmájára és munkakörére tekintettel a munkáltató által alkalmazott magatartás az átlagosnál súlyosabb hátrányt és megaláztatást jelentett, amelynek orvoslásaként az elsőfokú bíróság által meghatározott mértékű nem vagyoni kártérítés az egyenértékű és arányos.¹⁰⁶

A Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság egy 2006-ban hozott határozatában 800.000 Ft nem vagyoni kártérítést állapított meg az emberi méltóság megsértése miatt. A perre egy konfliktus miatt került sor, egy útlevelkezelőt ugyanis olyan személy alá helyeztek át, akivel korábban komoly összetűzése volt. Ezen személy öt többször megalázta emberi mivoltában, gyakran szidalmazta őt az utasok jelenlétében, sőt megtiltotta kollegáinak azt is, hogy vele szóba álljanak. A munkavállaló az áthelyezést követően munkát már nem tudott végezni, az egészségi állapota annyira megromlott, hogy keresőképtelen állományba került. Később folyamatos szakorvosi kezelés alatt állt, az elmeorvos szakértők véleménye szerint súlyos lelki krízisen esett át, depresszióba esett, így egészséghez való joga is sérült. Később állásából is felmentették. A kereseti kérelemben megjelölt 3.000.000 Ft-ot a bíróság azért találta eltúlzottnak, mert szakértők szerint a munkavállaló állapotában még elképzelhető a javulás.¹⁰⁷

Persze sosem lehet eltekinteni a konkrét eset körülményeitől, a jogsérelem súlyát és az eset sajátosságait mindig figyelembe kell venni. Például, az első és második bemutatott esetnél növeli az összeget az a tény, hogy a munkavállalónak nem csak az emberi méltósághoz való joga, hanem az egészséghez való joga is sérült. Emellett az sem elhanyagolható szempont, hogy az első ügyben a munkahelyi konfliktushelyzet a munkavállaló családi életére is negatív hatással volt, otthonában is mindennapi problémaként jelentkezett.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az átszervezésre alapított munkáltatói rendes felmondás közlésével együtt tanúsított, a munkavállaló jó hírnevéhez való jogát sértő magatartás megalapozza a nem vagyoni kártérítés iránti igényt. A 30 évig műszaki vezetőként, igazgatóként dolgozó munkavállalót a munkáltató kitiltotta a telephelyről,

¹⁰⁵ 1-H-MJ-2006-26 sz. határozat

¹⁰⁶ LB-H-MJ-2008-102 sz. határozat

¹⁰⁷ 16/7-H-MJ-2006-8 sz. határozat

melyet írásban is kifüggesztettek. A rendes felmondás közlése után több személlyel megalázó módon kísértette végig az udvaron, irodájába nem léphetett be, személyes holmija elvitelét is ellenőrizték. A történekről széles körben sokan tudomást szereztek, és mindez házastársa munkájában is zavart keltett. A felperessel szemben tanúsított bánásmód önmagában bántó és megalázó volt, és kívülállókban alappal alakíthatta ki azt a véleményt, hogy valamilyen súlyos szabály megsértése, vagy más, felperes magatartásában, személyében rejlő ok miatt „azonnali hatállyal elbocsátották”. Mindezek a nem vagyoni kártérítés iránti igényt megalapozzák. Az összes körülményt értékelve végül a Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróság által megállapított 1.000.000 Ft értéket eltúlzottnak találta, ezért a nem vagyoni kártérítés mértékét 500.000 forintban határozta meg.¹⁰⁸

Rendkívüli felmondás azonban éppúgy megalapozhatja e jog megsértését, mint a rendes felmondás. A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor megállapította, hogy a bírói gyakorlat értelmében a munkáltató jogellenes felmondása önmagában nem elégséges indok. A munkavállalónak bizonyítania kell a kárnak, tehát a jó hírnévhez való jog megsértésének a jogellenes rendkívüli felmondással való összefüggését.¹⁰⁹

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a munkáltatónak az a magatartása is, hogy a munkavállalót huzamos időn át a hivatása gyakorlásában akadályozza, nem vagyoni kártérítés alapjául szolgálhat.¹¹⁰ Ez a megállapítás az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozatának azon rendelkezése alapján is helytálló, miszerint nem vagyoni károsodást jelent a személyiségi jogok megvalósulásának, vagy érvényesítésének a közvetlen, vagy közvetett akadályoztatása.

Fentiek alapján megfelelően rögzítette a jogerős ítélet, hogy a munkáltatónak a munkahelyi konfliktussal kapcsolatos magatartása is okozhat olyan jogsértést, amely nem vagyoni kártérítés megfizetését vonja maga után.¹¹¹ A konkrét ügyben ugyancsak jogszabálysértés nélkül állapította meg, hogy a felperes perek sorozata ellenére sem tudta több mint tíz éven át jegyzői munkakörét betölteni az alperes magatartása következtében, és ez minden különösebb bizonyítás nélkül is megalapozza a munkáltató nem vagyoni kártérítés fizetési kötelezettségét.

A nem vagyoni kártérítési igény felmerülhet a nem megfelelő munkakörülmények, valamint azok okozta egészségkárosodás miatt is. A Legfelsőbb Bíróság megállapította,

¹⁰⁸ EBH 2000.359

¹⁰⁹ EBH 2002.786

¹¹⁰ BH 2008.26.

¹¹¹ EBH2002.790

hogy a munkahelyen elszenvedett fertőzéssel összefüggő tbc miatti 50%-os munkaképesség-csökkenés esetén 2 000 000 forint nem vagyoni kártérítés iránti követelés nem eltúlzott, figyelembe véve az eset összes körülményét, kiemelten az egészségkárosodás okozta súlyos hátrányokat, amelyek a korábban aktív életet élő felperes életét hátrányosan megváltoztatták.¹¹²

6.6. Jogtalan szabadságelvonások miatti nem vagyoni kártérítések

Ennél az ügycsoportnál érdemes előzetesen azt leszögezni, hogy a kártalanítás és a kártérítés egymással nem azonos jogintézmények. A kártalanítás lényege az, hogy a magatartás, ami a kár bekövetkezéséhez vezet nem jogellenes, tehát a kártalanítás a személyes szabadságtól megfosztás jogszerű elvonásával okozott károk reparálására szolgál.

A következőkes bírói gyakorlat szerint a jogtalan szabadságelvonás önmagában is megalapozza a nem vagyoni kárpótlás iránti igényt, hiszen a szabadság hosszabb távú megvonása, a börtönviszonyok megterhelő fizikai, szellemi, pszichikai hatásai önmagában megterhelőek és általában károsak.¹¹³ Ennek hatására keletkező sérelmek a szabadulást követő életvitelben, elhelyezkedésben, munkahely-teremtésben és a családi kapcsolatokban is nagy hátrányt okozhatnak. A nem vagyoni kárpótlásnak éppen az a rendeltetése, hogy enyhítse e hátrányokat és segítse a belőlük eredő nehézségek leküzdését.¹¹⁴ Önmagában az a tény sem mentesíti az államot kártalanítási kötelezettsége alól, hogy a károsultat a bíróság jogos védelem miatt mentette fel.¹¹⁵

Amennyiben a kártalanításnak a Be.- ben¹¹⁶ meghatározott feltételei fennállnak, a kártalanítás módjára és mértékére a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.¹¹⁷

A jogellenes szabadságelvonások miatt indult kártalanítási perekben a nem vagyoni kártérítés összegét ugyanazon sérelem mellett a bíróságok igen nagy különbséggel is megállapították hasonló tényállások alapján. Két konkrét ügyben azonos sérelem mellett

¹¹² BH2007. 240

¹¹³ BH 1998. 82. és BH 2002. 186

¹¹⁴ BH2002. 186

¹¹⁵ EBH2000. 322

¹¹⁶ Be. 383. § (1) bekezdés

¹¹⁷ BDT2005. 1088

1 millió Ft különbséggel állapították meg a nem vagyoni kártérítések összegét. Az emberölés elkövetésével vádolt, végül jogerősen felmentett, egyaránt 14 havi előzetes letartóztatásban eltöltött idő után a feleség javára a Pécsi Városi Bíróság döntésében 1 500 000 Ft¹¹⁸, míg a férj részére a Baranya Megyei Bíróság határozatában 2 500 000 Ft nem vagyoni kártérítést állapított meg.¹¹⁹

Egy másik ügyben¹²⁰ a bíróság úgy ítélte meg, hogy 2.000.000,-Ft nem vagyoni kártérítés az az összeg, mely képes ellensúlyozni a felperest az előzetes fogvatartással ért - átlagosat meghaladó - hátrányokat. Indokolásában a bíróság kifejtette, hogy a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározása bírói mérlegelés tárgyát képezi, és - ahogy azt fentebb említést nyert- „köztudomású tény”, hogy a börtönélet súlyos károkat okoz az ember személyiségében, életvitelében. A bíróságnak az összeg meghatározásánál azt kell vizsgálnia, hogy a szabadságelvonásból eredő „általános” sérelmeken túlmutató hátrányok érték-e a sértettet. A bíróságnak nem csak a szabadulás után bekövetkezett sérelmeket kell figyelembe vennie, hanem a fogvatartás ideje alatt a fogvatartottat ért, az átlagot meghaladó sérelmeket is.¹²¹ Ilyenként kell értékelni - az alperes által sem vitatott - 4⁺ fokozatú szigorított fogvatartást és a több hónapig tartó magánzárkában történt elhelyezést.

A Legfelsőbb Bíróság egy döntésében utalt arra, hogy a felmentéssel végződő büntetőeljárás során foganatosított előzetes letartóztatás miatt igényelt kártalanítás megállapításánál nem lehet figyelembe venni a vád tárgyává tett bűncselekmény súlyát és társadalmi megítélését. A kártalanítási perben a szabadságelvonás tényének és tartamának van jelentősége.¹²² A konkrét ügyben a felperest nemi erőszakkal vádolták meg, ártatlanságában még a jogerős felmentő ítélet meghozatala után sem bízott környezete. A bűncselekmény jellege miatt megromlott a felperesnek nőekkel való kapcsolata, a legutóbbi kapcsolata is ezen okból szűnt meg. A lányos szülők jelenleg is távol tartják gyermekeiket a felperestől, a vele szemben tanúsított elutasító magatartás miatt nehézséget okoz neki állandó jellegű munkaviszony létesítése. Az elsőfokú bíróság felperes részére 4.000.000,-Ft nem vagyoni kárpótlást ítelt meg ezen, az átlagos sérelmeken túlmutató hátrányok miatt. Másodfokon ezt az összeget 2.000.000,-Ft-ra mérsékeltek azon oknál fogva, hogy a felperes életében nem az előzetes letartóztatás

¹¹⁸ 9. P. 21 907/1998/25. számú - a másodfokú bíróság 3. Pf. 21 732/1999/4. számú ítéletével jogerőre emelt határozata; in a Baranya Megyei Bíróság előterjesztése

¹¹⁹ P. 20 411/1998/21. számú - nem jogerős - határozata; in Baranya Megyei Bíróság előterjesztése

¹²⁰ Szegedi Ítéltábla Pf.III.20.109/2008/4. szám

¹²¹ Baranya Megyei Bíróság előterjesztése

¹²² BDT2007. 1515

miatti távollét, hanem a cselekmény jellege hozott kedvezőtlen fordulatot. A bíróság ezért azt állapította meg, hogy kifejezetten az előzetes letartóztatással okozati összefüggésbe hozható nem vagyoni hátrányai nem haladják meg az ilyen tartamú fogvatartással szükségképpen együtt járó fizikai és pszichés terheket.¹²³

Érdekes kérdés lehet az, hogy jogtalan szabadságelvonás esetén mikor válik a kártalanítás esedékessé. A jogtalan szabadságelvonásra a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni, mely szerint a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.¹²⁴ A kártalanításra jogosult számára ez a lehetőség általában kizárt, mert az igényének az érvényesítési lehetősége csak később, a jogerős felmentő ítélet, megszüntető végzés, illetve jogerős határozat meghozatalát követően kezdődik. Ezt megelőzően természetesen az alperesnek nincsen teljesítési kötelezettsége.

¹²³ Debreceni Ítélőtábla Pf. I. 20 280/2006/5

¹²⁴ Ptk. 360. § (1) bekezdés

7. Összegzés

Azt hiszem, a nem vagyoni kártérítésnél ellentmondásosabb intézmény nincsen a magánjog területén. A büntetőjogi gyökerek, az alkotmányjogi elméleti alapok, a személyiséget ért sérelem pénzben ki nem fejezhetősége, a kártérítés összegének mértéktartó, de hatékony kiszabásának nehézségei mind ezt bizonyítják. Ahány ország, annyiféle megoldást láthatunk, de valójában egyik szabályozás sem tökéletes. Mindnek vannak előnyei, hátrányai, de talán már beláthatjuk, hogy tökéletes megoldás nincs is, és nem is szükséges annak megtalálását célul tűznünk.

A megítélt nem vagyoni kártérítések összecszerűségével kapcsolatban megállapítható, hogy viszonylag állandó, 50.000,-Ft-tól a megváltozott életviszonyokat és a korszellemet tükröző több, mint 10 Milliós forintos nagyságrendig terjednek, előfordulnak 40 milliós ítéletek is.¹²⁵

Többnyire a nem vagyoni kártérítés iránti perek egyedi tényállásúak és csak kevésbé összehasonlíthatók, de az ítélezési gyakorlat kiszámíthatóságának és előreláthatóságának jogbiztonsági szempontjai megkövetelik, hogy analóg tényállások esetén kirívó különbségek az összecszerűségben ne legyenek.¹²⁶

Bár véleményem szerint sosem lehet majd sem jogalkotói, sem jogalkalmazói szinten olyan formába önteni a nem vagyoni kártérítés szabályait egyetlen államban sem, hogy az rugalmasan és problémamentesen alkalmazható legyen valamennyi ezzel kapcsolatos jogvitában, azonban feltétlen cél kell, hogy legyen egy koherens és egységes megítélés alá eső gyakorlat/szabályanyag kidolgozása és elfogadása hazánkban is.

A nem vagyoni kártérítés összegének megállapítása nem csupán a bíróságok számára nagy feladat, hanem a károsultaknak is fontos tudni, hogy körülbelül mekkora összeget követeljenek, hiszen ha alacsonyabb összeget jelölnek meg keresetükben, lehet, hogy a bíróság többet is megítélt volna, ha pedig túlzott magasságokba szállnak, az hiteltelenségnek tűnhet (nem beszélve a fizetendő illetékekről).

Ebből a szempontból érdekes kezdeményezést tett egy ügyvédi iroda dr. Bárdos Péterrel az élen, melynek keretében kifejlesztettek egy számítógépes adatbázist, mellyel algoritmusok segítségével könnyedén megkereshetők egy adott ügyvel kapcsolatos, hasonló tényállású korábbi bírósági ítéletek, s így közelebből meghatározhatóvá válik a

¹²⁵ Mint például a jól ismert Burka ügyben megítélt 45 millió forintos nem vagyoni kártérítés. Apa és fia majdnem 6 évet töltöttek előzetesben, míg végül a bíróság jogerősen felmentette őket. A követelésük 100 Milliós forint lett volna, természetesen eltúlzottsága miatt ez nem is jöhetett szóba.

¹²⁶ Baranya Megyei Bíróság előterjesztése

követelendő kártérítési összeg.¹²⁷ Ez nem csupán a károsultnak előnyös, hanem a károkozónak is, sőt, magának a bíróságnak is segítséget nyújthat, ha megfelelő ítéletekkel alátámasztott összegű kártérítést jelölnek meg a keresetben. Véleményem szerint, ez a kezdeményezés igen hasznos lehet a bírósági gyakorlat egységesítése szempontjából is.

Ahogy azt fentebb elemeztük, a nem vagyoni kártérítési összegek az utóbbi időben rohamos ütemben növekednek, amely növekedést az az általános nemzetközi viszonylatokban is egyértelmű tendencia is magyarázza, hogy a modern társadalom és a modern technika egyre fokozottabb veszélyeinek kitett ember, személy a fokozott veszélyekkel szemben fokozottabb védelemre érdemes. Mivel világviszonylatban emelkednek a nem vagyoni kártérítések, ez a tendencia nemcsak a rendszerváltás és az infláció következménye, hanem annál sokkalta több.¹²⁸ A sérelemdíj a jövőben is bírói jog marad, ezért nagy hangsúlyt kell fektetni a bírói gyakorlat megismerhetőségének, és folyamatos feldolgozásának.

Megállapítható az ítéletek alapján, hogy a munkaügyi bíróságok sokkal alacsonyabb összegeket ítélnek meg, mint más bíróságok ugyanolyan károsodás esetén, ha azok autóbalesetből, vagy egyéb balesetből származnak.

Nagy eltérések a megítélt összegekben leginkább a jogtalan szabadságelvonás és a hozzátartozói igények tekintetében fordulnak elő, ezeken a területeken akár milliós összegű eltérések is mutatkoznak hasonló tényállások esetén.

Az összecszerűség tekintetében több szerző szerint figyelembe kell venni azt is, hogy a kártérítések maximuma és minimuma sem lehet parttalan. A maximum összegek meghatározásában a társadalom teherbíró képességének és erkölcsi érzékének kell főszerepet játszania. Példa lehet erre, hogy a legsúlyosabb káresetek, vagyis az életminőség gyakorlati megszűnése esetében a sérelemdíj 50 Millió forint, minden más esetben ennél arányosan kevesebb.¹²⁹

Szükségszerű tehát az intézmény újraszabályozása, egyes területek (pl: hozzátartozói igények) kimunkálása. A Vékás féle Szakértői Bizottság javaslatban nagy előrelépésként értékelhető, hogy tartalmilag megújítva, nagyobb részletességgel,

¹²⁷ <http://ugyvedvilag.hu/laparchivum.php?ref=332>

¹²⁸ a Baranya Megyei Bíróság előterjesztése

¹²⁹ A nem vagyoni kártérítés szabályozása és bírói gyakorlata, Beszámoló a Magyar Jogászegylet Biztosítási Szekciójának, 2008. június 6-án tartott üléséről, Biztosítási Szemle, 2008., no. 10. 3. o. dr. Bárdos Péter vitaindító előadása

megfelelő helyen, a személyhez fűződő jogok szankciójaként lett meghatározva. Az intézmény jellegénél fogva fontos, hogy ne legyen túlszabályozás sem, mert a bírósági gyakorlatnak van a legfontosabb szerepe, hiszen olyan ügyekről van szó, melyeket kizárólag csak az adott esethez mérten, az összes körülményt számításba véve lehet optimálisan megoldani. Nem lehet túlszabályozással korlátok közé szorítani a bíróság mérlegelését, mert a méltányosság követelményének teljesülése adja a mibenlétét az intézménynek.

A nem vagyoni kártérítés, ahogy a leírtakból is kiderült, jogtörténeti korokat, tiltókat, ellenzőket, és jogirodalmi vitákat élt túl. *„Sőt újra és újra, mint valami vulkán a felszínre tör, és lávafolyamként hozza izzásba a jogalkalmazást. A jogalkalmazást, mert a bíróra hárul annak becslése, ami becsülhetetlen, és annak jóvátétele, ami helyrehozhatatlan.”*¹³⁰

¹³⁰ Lábady Tamás i.m. 5. o.

8. BIBLIOGRÁFIA

8.1. Hivatkozott irodalom

8.1.1. Hivatkozott könyvek

FÖLDI András, HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 565-567. o.)

GÖRÖG Márta: A hozzátartozói nem vagyoni kártérítési igény, (Kihívások és lehetőségek napjaink magánjogában, Tanulmánykötet. Szerkesztette: Szikora Veronika, 2009, Debrecen)

GÖRÖG Márta: A nem vagyoni kártérítés összege (Besenyei Lajos Jubileum, 2007, 203-215. o.)

GROSSCHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből (Budapest, 1932, I. 718. o.)

KÖLES Tibor: A nem vagyoni kár (Budapest, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1997.)

LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata (ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, Oktáv- Press Kft, 1992.)

LÁBADY Tamás: Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére (Pécs, 1996, 188-195. o.)

PETRIK Ferenc: A kártérítési jog (HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 255-266. o.)

PETRIK Ferenc: Perben a joggal (Minerva, 1978, 264. o.)

SÁNDOR Judit: Gyógyítás és ítélkezés, (Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 1997, Esetgyűjtemény 280.o.)

SÓLYOM László: A személyiségi jogok elmélete (Budapest, 1983, 57. o.)

STRASSER: Der immaterielle Schaden im österreichischen Recht, (Wien, 1964., Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 9. o.)

IFJ. SZIGETI László: A személyiségi jogvédelem eszközei (Mészáros Emlékkönyv, 1936. 298. o.)

8.1.2. Hivatkozott cikkek, tanulmányok

ASBÓTH Balázs: Az orvosi műhibaperek bírósági gyakorlatának áttekintése, különös tekintettel a nem vagyoni kártérítésre (2011. április 12., jogi fórum publikáció)

BOYTHA György: A személyiségi jogok megsértésének szankcionálása (Polgári Jogi Kodifikáció, 2003. V. évfolyam 1. szám 3-5. o.)

DARAGÓ Dénes: A nem vagyoni kártérítés intézménye a mai magyar civilisztikai irodalomban (Collega: Szakmai folyóirat joghallgatók számára/ Accursius Jogász Egylet Bp. 2000/2)

FÉZER Tamás: Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege feranda (PhD értekezés), Miskolc, 2008., 202-205. o.

FÉZER Tamás: Gondolatok az erkölcsi károkhoz kapcsolódó hozzátartozói igények megengedhetőségéről (Debreceni Jogi Műhely 2005/3. szám)

FÉZER Tamás: Ítélezési állandók és vitás kérdések az erkölcsi kártérítés újabb magyar joggyakorlatában (Debreceni Jogi Műhely, 2004/1, I. évfolyam 1. szám)

GÖRÖG Márta: Fájdalomdíj nem vagyoni kárpótlásként az ABGB-ben (Magyar Jog, 2002. 3. szám, 164. o.)

HAVASI Péter: A nem vagyoni kár bírósági gyakorlata (Magyar Jog, 11/2008, 11-14. o.)

A Helsinki Bizottság és a NEKI Jogvédő Iroda javaslata a gyűlöletbeszéd és a sérelemdíj szabályozására, 2008.január 25., Fundamentum, Az emberi jogok folyóirata, 2008. no. 2., 121-124. o.

KISS Tibor: A nem vagyoni kár vagy sérelemdíj (Jogtudományi Közlöny, 2007. április, 168. o.)

KISS Zsófia: Variációk a nem vagyoni kártérítésre (Studia iurisprudentiae Tomus, 1/2. 2002. 27-51. o.)

LÁBADY Tamás: Az eszmei és büntető kártérítés a common law-ban (Állam és Jogtudomány, 1994/1-2, 86. o.)

PATAKI Tibor: A nem vagyoni kártérítés szabályozása és bírói gyakorlata, Beszámoló a Magyar Jogászegylet Biztosítási Szekciójáról, 2008. június 6-án tartott üléséről, Biztosítási Szemle, 2008.no. 10. 3-10.o.

PETRIK Ferenc: Nem vagyoni kárpótlás: a személyiségvédelem általános és feltétlen eszköze (Magyar Jog 6/1991, 337-343. o.)

PETRIK Ferenc: A nem vagyoni kár megtérítése védelmében (Polgári Jogi Kodifikáció 2003. V. évfolyam 1. szám 6-8. o.)

TATTAY Levente: Közzsereplők nem vagyoni kártérítési pererei (Közjegyzők Közlönye, 2005/5, 3-11. o.)

TATTAY Levente: Növekvő trend a bíróságok által megítélt nem vagyoni kártérítések összegében (Gazdaság és Jog, 2008. november, 11-14. o.)

VÉKÁS Lajos: Sérelemdíj- fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében (Magyar Jog, 2005, 193- 207. o.)

ZOLTÁN Ödön: A nem vagyoni kár megtérítéséről (Magyar Jog, 9/1991, 529-533. o.)

ZOLTÁN Ödön: Felelősség a nem vagyoni kárért (Magyar Jog, 1980/5 szám, 413-418. o.)

8.1.3. Hivatkozott normaszövegek, bírósági előterjesztések

- ALLGEMEINES LANDRECHT I. 6. cím 112§, 186-187. §
- III. számú Polgári Elvi Döntés (1953)
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1972. évi II. törvény
- 1977. évi IV. törvény
- 16. számú irányelv (1981)
- 21. számú irányelv (1990)
- 34/1992 (VI. 1.) AB határozat
- 1993. évi Ptk. módosítás indokolása
- A 2009. évi CXX. törvényjavaslatának miniszteri indoklása
- 2009. évi CXX. Törvény a Polgári Törvénykönyvről (kihirdetve 2009. XI. 20.)
2: 91§
 - A Baranya Megyei Bíróság Polgári és Közigazgatási Kollégiumának előterjesztése a nem vagyoni kártérítésről a polgári és a munkaügyi perekben 2000. november 17-én megtartott kollégiumi ülésére.
 - A Legfelsőbb Bíróság Civilisztikai Kollégiumának emlékeztetője a civilisztikai kollégiumvezetők 2008. január 23-25. napján megtartott országos tanácskozásán megvitatott kérdésekről, Az orvosi műhiba perek gyakorlatának áttekintése, különös tekintettel a nem vagyoni kártérítésre” című országos vizsgálat

tapasztalatairól a Legfelsőbb Bíróság által készített összefoglalót (amelyet dr. Havasi Péter legfelsőbb bírósági tanácselnök foglalt írásba)

8.1.4. Hivatkozott Legfelsőbb Bírósági határozatok, elvi bírósági határozatok

- BH 1992. 318.
- BH 1992.529.
- BH 1994. 131.
- BH 2005.54
- BDT2004. 995
- BH2010. 331
- BH2005. 251
- EBH 2000.359
- EBH 2002.786
- BH 2008.26.
- EBH2002.790
- BH2007. 240
- BH 1998. 82.
- BH 2002. 186
- BH2002. 186
- EBH2000. 322
- BH1999. 301.
- BDT2007. 1515
- BH 1998.82
- BH1996.304
- EBH.2003.974.
- BH1980. 381.
- BH 1991. 314.
- BH 1993. 742.
- BH1981. 101.
- BH 1992. 462.
- BH1992. 639.
- BH1981. 455

- BH1984. 60.
- BH 1992. 639.
- BH 1996.35.
- EBH2009. 2041
- BH 1996.92.,
- BH 1992. 462.
- BH 1993. 742.
- BH 1997. 127.
- BH 1993. 742.
- BH 1991. 314.
- BH 1980. 243.
- BDT2009. 2006
- BDT2001. 357
- BDT2001. 370
- BDT2010. 2237
- BDT2005. 1286
- FPK 1996/40
- BDT2007. 1515
- Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 822/1986.
- Legf Bír. Pfv. III. 21.52 7/2004. sz.
- Legfelsőbb Bíróság Pf. V.20.199/1982
- Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 751/1995.
- Legfelsőbb Bíróság Pfv. V. 22 486/1994.
- Legfelsőbb Bíróság P.törv.III.20.597/1989.
- LB-H-MJ-2008-102 sz. határozat

8.1.5. Egyéb hivatkozott ítéletek

- Pfv. IV. 20 895/2000.
- P.III.7174/1929
- LB Pfv. III. 22.540/1995.
- PKKB 19.P.103.256/1994
- Pfv. III. 20.991/1994

- Pfv. III. 31 127/1997. számú határozat
- Fővárosi Bíróság 48. Pt. 21.982/1996. sz. ítélete
- 47.Pf.23699. sz
- 19.P.27.232/2004
- 2.Pf.21.069/2004/5
- 2.Pf.21.399/2007
- Fővárosi Bíróság 41 Pt. 12 706/1996. sz. ítélete. L.
- Miskolci Városi Bíróság 10.P.21.884/1999/7
- Baranya Megyei Bíróság 2.Pf.20.157/1999/4
- Fővárosi Bíróság 41 Pt. 25.312/1968. sz. ítélete
- Szolnok Megyei Bíróság 2.Pf.20.984/1988.
- Pf. IV.22.305/1995
- Pf. III.21.354/1991.
- Miskolci Városi Bíróság 19.P.21.762/1997/53
- Fővárosi Bíróság 1.P.25.356/1991, és 1.P.25361/1991
- 1/7-H-MJ-2005-17 sz. határozat
- 1-H-MJ-2006-26 sz. határozat
- 16/7-H-MJ-2006-8 sz. határozat
- 9. P. 21 907/1998/25.
- Pf. 21 732/1999/4
- P. 20 411/1998/21
- Szegedi Ítéltábla Pf.III.20.109/2008/4.
- Debreceni Ítéltábla Pf. I. 20 280/2006/5
- Fővárosi Ítéltábla 6. Pf.21.578/2003/3

8.1.6. Internetes hivatkozások

<http://www.ask.dk/sw505.asp>

<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/400>

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2004/itelkezesi_allandok_es_vitas_keresek_az_erkolcsi_karterites_ujabb_magyar_joggyakorlataban/

<http://ugyvedvilag.hu/laparchivum.php?ref=332>

<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/18>

8.2. Egyéb felhasznált irodalom

BÁRDOS Péter: Az új Ptk. kárfelelősségi fejezete (Változat egy témára)
Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/5-6. 3-6.

JOBÁGYI Gábor, Az ember és az emberi személyiség az új polgári törvénykönyvben,
Jogtudományi Közlöny, 2000/7-8. 257-263.

LÁBÁDY Tamás: A nem vagyoni kárpótlás iránti igények a bírói gyakorlatban
ELTE JTI, Budapest, 1986.

LÁBÁDY Tamás: A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat legújabb
tendenciái, Biztosítási Szemle, 7-8, 4-30. o.

PETRIK Ferenc: Kártérítési jog: Az élet, testi épség, egészség megsértésével
szerződésen kívül okozott károk megtérítése, HVG-ORAC Kiadó, Budapest,
2002.

TATTAY Levente: A közszereplők személyiségi jogai. Budapest-Pécs: Dialóg Campus,
2006.